

Théroigne de Méricourt

Sara Bernhardt representa un drama històrich.

Encare un drama històrich! Y un drama històrich de la Revolució Francesa, aixó es, del aconteixement mes anti-històrich de tots els segles. ¿Serà *Théroigne de Méricourt* una ironía de Paul Hervieu quinas faccions delicadas y aristocráticas semblan pertanyer a un lilegitimista somiador? Fora deliciós.

Sía com sía, els francesos s'han pres en serio la *Théroigne de Méricourt*, qu'entra de plé en la esfera del romanticisme.

Donchs no hem fet via desde *Hernani* fins avuy? Sembla que no. A *Hernani* hi surt Carles I, a *Théroigne de Méricourt* Lluís XVI... ah, y Leopold Joseph II d'Austria. A l'obra de Paul Hervieu van a l'escena quaranta nou personatjes, sense contar una nombrosíssima comparsería. Y lo pitjor es que els quaranta nou personatjes no tenen gayre mes relleu que la comparsería; encare que l'obra consti de sis actes es materialment impossible fer destacar a tota aquella corrua d'individuos que continuament omple las taulas. L'obra te *situacions d'efecte, quadros plástichs; finals d'acte*. Se sent cantar la *Marsellesa*, la *Carmagnole*; al final hi surten raigs de lluna y espectres.

* * *

El primer acte passa a Viena, en el palau del Emperador. Embadaliment de la platea devant dels mobles luxosos. Quatre escenas insignificants, y un diálech entre Théroigne y l'Emperador.

L'EMPEREUR.—Dites aux Parisiens que si la demeure royale est désormais insultée, que s'il est fait un outrage a Leurs Majestés, le Roi ou le Reine, j'en tirerai une vengeance exemplaire...

THÉROIGNE.—Oh! Sire, avec ces seuls mots-là vous feriez monter une émeute a l'assaut des Tuileries!

L'EMPEREUR.—Dites qu'a la moindre violence a la famille royale, j'en rendrai responsables les membres de l'Assemblée Nationale, les fonctionnaires de tous grades, qui seront jugés sommairement, sans espoir de pardon...

THÉROIGNE.—Sire, defendez moi plutot de répéter cela!

L'EMPEREUR.—Dites, enfin, que si l'on m'oblige a faire le siège de Paris, cette ville sera livrée a l'execution militaire et a une subversion totale!

THÉROIGNE.—Sire!... Sire!... Vous le voulez!... C'est bien!... Je leur dirai.

Naturalment, *rideau*.

Acte segón. Som a las Tullerías. Tothom está amohinat: Mme. Campan, Jarjayes, María Antonieta, Roederer... No més Lluís XVI está tranquil, optimista. Se busca a Pétion; y Suleau se compromet a durlo al palau. Se senten clamors, passos, soroll de ferros, cops de fuhet... Una multitud de gentilshomes se precipita al fons del teatre. María Antonieta crida:—*Ah! si c'était moi le Roi!*—*Rideau*.

Acte tercer. Casa de Théroigne. Conspiració. Danton, Robespierre, Desmoulins, Collot d'Herbois, Sieyès, Fabre d'Eglantine, Pétion, cent mil. Se sent cantar l'himne revolucionari. Tots s'en van, y apareix Suleau, qu'exigeix de Théroigne el compromís firmat pels conspiradors. Théroigne no vol; Suleau li fa violencia; passan uns combatents cantant la *Marsellesa*; Théroigne crida demanant auxili, mes els guardas de Suleau cridan més fort qu'ella:—*vive Théroigne!*—Els combatents passan de llarch. Al fi Suleau s'en va. Théroigne surt al seu redera per arrepassar-li l'escrit. Mes avans treu el cap a la finestra, y diu: *L'aurore approche... Comme le ciel est rouge!*—*Rideau*.

Acte quart, a la terrassa dels Feuillants. Pás de la Cort entre la multitud. Un cop ha passat aquella, comensan las descarregas. Théroigne fa discursos. Suleau mor y Théroigne li arrenca de la butxaca el compromís dels revolucionaris. Crits bestials de triomf. Théroigne, *degoutée*—com una aristócrata,—fa unas quantas lamentacions casolanas contra l'efusió de sanch. Un oficial novell s'hi associa.—Com vos diheu?—pregunta Théroigne.—Buonaparte—respon el tinent. *La toile tombe*.

Acte quint. La mateixa decoració. Desencant de la platea, que n'esperava una nova. La revolució impera. Théroigne que va com un ánima en pena d'una banda a l'altra; parla ab Danton. Parla ab Sieyès. Théroigne comensa a cansarse de Sieyès. Théroigne torna a discursejar devant de las massas, qu'avorridas volen matarla, fins que Marat la salva. Mes desgraciadament las celeberrimas *tricoteuses* s'apoderan d'ella, *ab caras horribles, avansant ab un pas trágich* (1). Y acaba l'acte. No més ne falta un.

Acte sisé. Un pati de la Salpêtrière. Régim napoleónich. Unas senyoras visitan la casa, acompanyadas del director, y de Sieyès, ya comte. Sieyès desitja veure a solas a Théroigne, devinguda folla. La lluna s'aixeca y apareix Théroigne, sola en l'escena. Théroigne recorda la revolució; se senten «com cayent dels nuvols» (2) veus que cantan la *Marsellesa*; en el fons del teatre s'dibuixa vagament la decoració del tercer acte. L'hora sona, y compareixen els convidats, fets espectres... els mateixos convidats del tercer acte.

(1) Literal.

(2) Literal.

S'en van aqueixos y al últim apareix Sieyès—aqueix naturalment, de carn y ossos.—Théroigne li parla com si fossen al temps del acte tercer; Sieyès vol anarsen y llavors Théroigne dirigintli encare algun discursset, l'increpa y crida als espectres que compareixen de nou. Y vé el final, grandiloqüent:

THÉROIGNE.—Venez les exécutés, les suicidés, les assassinés! (*Durant leur appel des spectres entrent succesivement de toute part*) Venez, Brissot! Buzot! Vergniaud! Valazé! Gorsas! Basire! Guadet! Rabaut Saint-Etienne! Gensonné! Saint Just! Lepelletier-Saint Fargeau! Marat! Herault de Séchelles! Couthon, sur tes béquilles!... Venez Ducos! Manuel! Robespierre le Jeune! Fonfrèdel Condorcet!... Et puis encore!... Et puis encore!... Et puis encore!... Tous! tous! tous!... Venez bannir le vivant de votre assemblée sans regard et sans voix!... Chassez-le de la grande Convention nationale, où l'on n'était pas digne de sieger quand on n' y est pas mort!...

Y per última vegada, *rideau*.

* * *

D'*Hernani* a *Théroigne*! Las declamacions sonoras de Víctor Hugo, las llampantas mascaradas de Dumas, els quadrets descolorits de Delavigne, las farsas fastuosas de Sardou, la retórica superbament inflada de Rostand. Que quedarà en peu del teatre romántich francés? Gayrebé res mes qu'el *Lorenzaccio*.

Y de tantas y tantas generacions de cavallers, damas, patjes, burgraves, nobles, plebeus, frares, monjas, bandolers, sepulturers, piratas, jotglars, bojós, soldats; de tant vellut, satí, plomas, pedras falsas, llustrina de color ¿que s'en haurá fet?

No s'heu condemnar el drama romántich, com no s'heu condemnar el realista, com no s'heu condemnar la tragedia qu'es l'obra escénica clàssica; però cal reconeixre qu'el drama històrich—que may pot esser històrich, perque com deya Goethe la literatura no demana a l'història mes que un pretext—es penyora exclusiva del geni; qu'el drama històrich resulta infantívol quan no es *Macbeth*, *Goetz de Berlichingen*, *Lorenzaccio* mateix. Perque l'drama històrich ha d'esser tan terriblement sintétich, necessita una adivinació tan gran, demana una intensitat psicològica tan perfecta, que'l senzill talent que pot posarse a escriure un drama realista ab éxit, fracassarà apenas se deixi enlluhernar per l'esplendor d'una gesta històrica.

Y are, prescindint del genre de *Théroigne de Méricourt*; eram molts els que creyam qu'en la técnica s'havía avansat un xich de Hugo a Ibsen y Björson. *Théroigne* ens retorna a la *barbarie primitiva*. La protagonista porta en l'últim acte una vestimenta blanca que—segons l'acotació—té quelcom del traje, de la senzilla camisa y del sudari. Acotacions líricas com aquesta, n'hi ha mil.

El desenrotllo de l'obra es fatigós; els *efectes* els de sempre; l'impresió general de cansanci, esterilitat, d'ensopiment.

* * *

Y enllá d'enllá hi ha una inmensa naturalesa que panteja; homes que trevallen; donas que cusen y cantan; infants que riuen; vells que tremolan; ciutats y herms; plans y montanyas; llevors qu'esqueixan las entranyas de la terra; flors, insectes, brancas, herbas.....

* * *

Però M. Paul Hervieu es de l'Academia.

ALBERT AGUILÓ.

UN PRÓLECH

del Aureli Ribalta ⁽¹⁾

.....

Si no la presentación de la persona del autor (2), debo intentar el estudio de su personalidad poética, ó cuando menos de su poesía, cosa siempre importante en los actuales momentos, en los cuales hace falta más que nunca contar la reducida mesnada y apretar las filas para que no se noten los huecos que en ellas abrió la ausencia de algunos, el cansancio de otros que tuvieron su era y su tiempo, y la muerte de los mas eximios entre los que tanta falta nos están haciendo.

No nos faltan, es verdad, jóvenes combatientes que van saliendo de aquí y de allí y que animan y hacen revivir cada año la esperanza, pero vienen influídos por una educación que no vacilo en llamar antipatriótica y traidora, merced á la cual aparecen extranjeros en su propio pais los mismos que están llamados á salvarle. No se me escandalice quien me lea, ó por lo menos reflexione un poco antes de escandalizarse, que acaso acabe por darme la razón y comprender que efectivamente, la educación que recibe la juventud gallega está cuidadosamente separada de todos los precedentes gallegos, y purgada de todo tacto con la realidad ambiente en Galicia. Entren en concilio consigo mismos los hombres imparciales y vean si al terminar su educación no estaban hechos unos pedantes atiborrados de abstracciones, y unos admirables ignorantes de todo cuanto de Galicia es privativo en los dilatados dominios de la Historia, el Arte y la Naturaleza. Lo que es expresión viva y principal de la vida de un pais, el idioma, no les ha sido enseñado por nadie; lo que los estudiantes gallegos saben de gallego lo deben á inevitable influencia de la característica poderosa de la tierra, aprendiéndolo de viva voz

(1) El gallego Aureli Ribalta es un amich de Catalunya.

Fentse superior a la general preocupació existent contra'l catalanisme, volgué estudiarlo, y l'estudiá ab un amor y una serietat a que no estavam acostumats. L'agrahiment de Catalunya se patentisá en las repetidas frases d'amistat y encoratjament que dirigi nostra premsa al notable escriptor.

En la noble terra gallega, aquella terra ahont ja varis esperits superiors com l'eminent Brañas y en Murguía y tants altres, han comprés maravellosament nostre despertar; en aquella terra, d'idioma superior al castellá, de gent activa y desperta, de gloriosas tradicions, hi han hagut també somiadors, utópichs, pobres literats, plens de fe en un pervindre esplendorós... Un d'aqueixos literats ha sigut en Ribalta, y sas ideas, sos sentiments, sa filiació, apareixen en l'hermós prólech qu'ha escrit per el llibre d'un poeta jove... ¡qu'escriu en castellá!—N. de la R.

(2) E. Sayáns Ocampo.—N. de la R.

y de la gente iliterata. Así sale el gallego de maltrecho, ajadas sus gentilezas del decir, decaído el punzante encanto de su especialísima sintaxis, y adulterada con bárbaras inflexiones la gratisima eufonía de su inimitable prosodia.

Después viene, traída de una mano por la necesidad y de la otra por el buen sentido, la auto-educación que reconcilia al patriota con su patria, ¡pero de qué insuficiente modo! Para *auto-educarse* un escritor gallego, necesita romper muchas trabas, arrostrar muchas asperezas en el concepto de los más, herirse en las espinas de la ingratitud que desconoce lo que en su labor hay de alta y sinceramente patriótico, y tener, al fin cierta fama de hombre poco equilibrado, mantenedor de genialidades poco serias. En efecto, lo serio es la reata interminable que no atiende sino al látigo del carretero y que anda incesantemente sin enterarse jamás del camino que recorre. Lo serio es la mediocritud, la dejación de todo lo que represente el criterio propio, no del individuo, sino de la raza y del país. Lo serio es la obediencia automática en política, el figurín parisién en el trato de gentes, el absentismo en la vida social, el ideologismo rapsodista en ciencia, y el género chico en literatura, lo mismo dramática que novelesca ó periodística. Pobreza eterna y afanes cursis que en nuestros padres se manifestaban con el amor á las novelas de á cuarto la entrega y entre nosotros por el que tenemos á todas las ñoñeces de una generación que no sabe lo que se pesca y que pretende sabérselo todo sin haberlo aprendido.

Al cabo de trescientos años de desnacionalización implacable, encontróse Galicia «poco fértil en poetas» con una poesía de imitadores de la decadente poesía castellana, casi todos contaminados del prosaísmo que cerraba á aquella con triple llave la puerta de la inmortalidad. Sus poetas formaban, y siguieron formando parte de lo que el insigne Menéndez Pelayo ha llamado «Escuela del Norte», sin lograr en ella éxitos apreciables. Solamente abandonando la imitación y la uniformidad, pidiéndole inspiración á la poesía aldeana y medios de expresión á su idioma propio, fué como la poesía de Galicia logró tener realidad, nombre y crédito: solo así pudo Galicia reconquistar su personalidad poética, porque como dice nuestro venerable Murguía, distinta lengua acusa distinta nacionalidad. Las sacudidas tremendas con que comienza el siglo XIX, la inimitable epopeya exclusivamente aldeana con que los labradores arrojaron de Galicia á los franceses, fué como el conjuro á cuyo acento mágico apareció la poesía popular gallega, que luego había de descender como en lenguas de fuego sobre las cabezas de los hombres del 46 y por fin resplandecer con fulgores inextinguibles en Curros, en Pondal y en la reina de nuestros poetas, la inimitable Rosalía Castro.

Pero no por esto los poetas gallegos han abandonado el empleo del idioma castellano en sus versos. La fuerza de la costumbre y la huella de la esclavitud, tardan mucho en desaparecer. Aun están vivos y sonantes los insultos á Galicia en boca del populacho castellano; aun no está sino comenzado el movimiento de reintegración gallega que ante todo y sobre todo implica la reintegración del idioma del país; aun la educación que se da en escuelas, institutos, y Universidad es incolora y antigallega; aun puede ante muchos libros de versos, como este del Sr. Sayáns, proponerse la cuestión capital para nuestras letras «si el idioma es la característica de cada literatura ¿qué literatura es esta que se expresa en idioma ajeno?»

Y hémos enfrente de la principal cuestión: lo que son y lo que valen libros como el presente; papel que desempeñan en el movimiento literario de Galicia contemporánea.

Desde luego, y como todo en este mundo tiene su razón de ser, también la tienen los libros gallegos... en castellano, aunque solamente de un modo transitorio, pues estas oposiciones de términos nunca constituyen estado definitivo. Así vemos que el idioma de Galicia, ya muy influenciado por el castellano en el siglo xvi, ha sufrido la tiranía dominadora que lo llevó todo en España (sacando las cosas de su camino natural y de su quicio) no á la unidad, sino á la uniformidad: que está fué la mejor receta posible para lograr su agotamiento.

Así se explica que el espíritu gallego se haya desarrollado en Portugal haciendo florecer el idioma portugués, y que se haya estancado en Galicia, escondiéndose y ocultándose en el seno de sus fragas y sotos, ó al tibio calorcillo de los hogares aldeanos. Por eso los poetas gallegos escribieron en castellano; pero como Castilla no les pudo dar sino la decadencia del siglo xvii y la somnolencia del siglo xviii, narcotizada siempre por el insensato sueño de la dominación universal, los poetas de Galicia, no se podían inspirar sino en este ideal caduco, que se simboliza en los dictados aplicados á los monarcas: *Rey de España y de sus Indias*, unas Indias que se perdían á toda prisa, aun sin tener nadie que se las encontrase; y en la letanía que encabezaba los reales despachos: *Rey de Castilla, de Leon, de Aragón, de las dos Sicilias, de Ferusalén, de Nápoles, de Malta.....*

Este ideal del «Sol que no se pone», que ya no tenía realidad en la Historia y que llegó en su pueril tenacidad hasta falsear los libros de Historia—en los cuales, por cierto, se ha venido prescindiendo sistemáticamente de la de Galicia—no podía dar más frutos que los que dió: en Castilla la decadencia y el prosaísmo, en Galicia la proscripción del espíritu gallego, que solamente llegó á ser reivindicado por Sarmiento y el cura de Fruíme, juntamente con el prestigio del idioma.

En Galicia, sin embargo, nos sale al paso la dificultad de que habiendo progresado paralelamente el castellano y el portugués, el gallego redujo su vocabulario á las necesidades de los aldeanos que lo usaban. A los poetas gallegos se les educa en castellano: se les enseña una Gramática y una Perceptiva castellanas; se les engaña dándoles por castellanas las composiciones gallegas de los antiguos cancioneros, se les hurta el conocimiento de la propia historia; se les martillea la cabeza con el inacabable sonsonete de la uniformidad disfrazada de unidad nacional, y acaba por decírseles que el gallego no sirve para las altitudes y rimbombancias de la lírica.

De la lírica castellana, conformes. Pero para la lírica gallega ¡vaya si sirve! ¡Cómo que es insustituible! No usando el idioma, es imposible llegar al alma del país y ser en él poeta nacional. Y por el contrario, ésta se manifiesta en los buenos poetas imponiéndoles giros y sintaxis que en castellano son inadmisibles, pero que responden á la manera de ser del gallego. Mas los poetas, educados como queda dicho, no se echan, en muchos casos, esta cuenta y escriben en castellano sin pasar de medianos; véase el ejemplo de algunos de los más insignes entre los nuestros, que sólo lo son en su lengua propia, en la cual alcanzaron con toda justicia la inmortalidad, en tanto que sus versos castellanos sólo consiguieron un escaso reflejo de su gloria. Del venerable Añón, por ejemplo, nadie

sabe que haya escrito versos castellanos que hoy no son leídos ni en Galicia ni fuera de ella, y que solamente constituyen materia de investigación erudita.

Sin embargo, yo comprendo que estas reflexiones tardan tiempo en abrirse paso, y me explico y hallo lógico que los poetas gallegos escriban todavía en castellano. La poesía es el reflejo del estado político de un pueblo, y Galicia está todavía muy atrasada en su reintegración; el día en que la libertad haya levantado su tienda entre nosotros, los poetas de Galicia no trovarán sino en gallego y florecerá la nuestra como únicamente pueden florecer las literaturas; en su propio idioma. La prueba la tenemos en que al idioma gallego debe la nuestra contemporánea su personalidad y su vida.....

.....

Curros no es famoso por ser poeta político, por la censura de que fueron objeto sus versos ni por el proceso á que ésta dió origen, sino por ser poeta gallego, por haber sabido encarnar admirablemente la manera de ser, el genio y el alma del país. De seguro que si Curros hubiera escrito en castellano sería muy inferior á sí mismo, como lo es en las pocas poesías castellanas que conozco suyas.

Pero hay, además, otra razón que abona el uso del gallego, y es la que podríamos llamar de *rusticación* de la inteligencia. En efecto; así como para vigorizar la raza se aconseja á nuestras clases ciudadanas la larga permanencia en el campo, así para vigorizar la inteligencia, nuestros escritores,—poetas y prosistas—deben buscar inspiración en nuestra casticidad—*enxebreza*—campesina, familiarizarse con el idioma aldeano y estudiarlo con atención y cariño. La mocedad intelectual gallega, en la que figura brillantemente el señor Sayáns, no andaría como ahora agotando sus fuerzas entre el propio y pujante espíritu de su raza y el mortal influjo de la decadencia, por nadie negada, de la literatura de Castilla, manifiesta, entre otras muchas cosas, en el *chulapeo* enervante que inficiona como una peste todas las inteligencias, en el convencionalismo que mantiene la política divorciada de la vida nacional; en la holganza intelectual que convierte á los artistas en rapsodas y á los artesanos en *chapuzas* (otra palabreja para la cual hay que pedir *agarimo*) y por último en el bizantinismo decadentista que promueve y arma cuestiones en la punta de una aguja, mientras las que son de verdadero interés nacional no tienen quien las resuelva (1), para cuanto más las literarias.

Así como los niños, creo yo que los poetas que empiezan deben criarse en el campo. Los estudios, tales como hoy les son impuestos, les hurtan la visión directa del mundo, impiden que vean la realidad como no sea á través de los libros, y les obligan luego á rehacerse, rectificando la falsedad que caracteriza á todos los principiantes, tanto en los afectos como en la expresión de los mismos. El campo es para esto insustituible, tal como él es, con la robusta sinceridad y con el reposado encanto que son sus virtudes principales; y durante los monótonos días de la existencia ciudadana, el estudio y la práctica constante del idioma campesino, es el único medio de defensa, terapéutico á la vez que profiláctico, contra el contagio de la decadencia ambiente, para no contaminarse con ella.

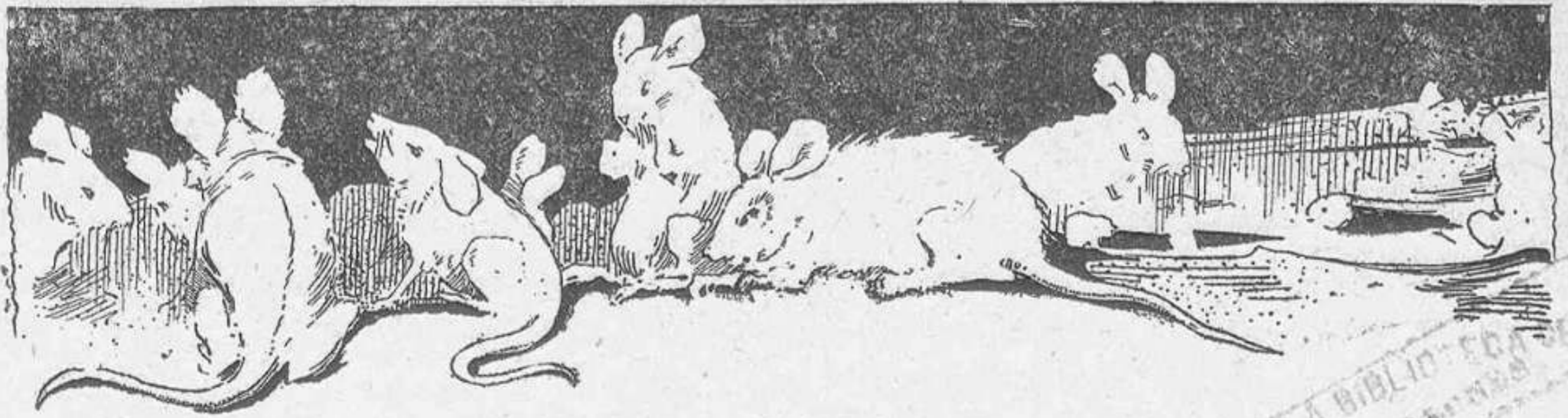
(1) Dos ejemplos de actualidad palpitante tenemos en Galicia: la cuestión de los *jeiteros* de las Rías bajas y la de los pescadores de Mugardos, la Coruña y Vigo ante los *bou* franceses. Y eso sin volver los ojos á Valdeorras.

Entiendo que los poetas gallegos que escriben en castellano hacen y se hacen daño grave, pues pierden en espontaneidad, nervio, frescura y brío: el gallego, idioma todavía virgen, tiene, ciertamente, flexibilidad escasa, pero en cambio atesora gentilezas desconocidas, galas que están aún sin estrenar. Al fin y al cabo, si el genio castellano es distinto del gallego, siempre saldremos á que resulta forzado y sin lógica que los poetas gallegos escriban en castellano, y poco admisible que cambien un idioma que puede florecer bajo su pluma con primores de originalidad valiosísima, por otro que se ve obligado á hacerse arcaico si quiere ser pulido, que de ser empleado en su antigua y hermosa pureza, obliga á los escritores y poetas á recurrir á cada paso á los desvanes del diccionario, y que además imposibilita la adaptación del idioma que manejan á la realidad contemporánea, cuya expresión debe de ser. ¿No habéis oído acusar á los buenos escritores gallegos que emplean el castellano, de que están enamorados de las vejeces? ¿De qué son una especie de anticuarios de aquel idioma? Pues es por esto; porque si se escribe bien el castellano, resulta el estilo anticuado y falso, y si se emplea el lenguaje corriente, queda el escrito salpicado de las mil y una motas con que la decadencia envilece el idioma, lo atiesa y priva de aquella sonora flexibilidad y riqueza que le supieron dar los grandes místicos, pero que en los tiempos presentes no conserva, ni en recuerdo siquiera.

Acaso se me culpe de impertinente al tratar de demostrar que los poetas gallegos deben emplear el idioma de su país, precisamente en las primeras páginas de este libro, escrito todo él en el habla de Castilla. Pero, por lo mismo. No basta que la costumbre abone un hecho para que no nos atrevamos á examinar sus ventajas ó á indicar sus inconvenientes. Es, por el contrario, preciso, que las costumbres literarias se vayan amoldando á los cambios que sufre el modo de ser del país, en lo cual no hay daño para nadie, ni transgresión de ninguna ley divina ni humana. Al contrario, entiendo yo que es provechoso para todos, y entre todos para la lógica y el buen sentido, señalar los rumbos por donde el movimiento literario se dirige, abriéndolos por completo ante los pasos de la juventud, que es la esperanza.

.....
AURELIO RIBALTA.

En Bernadet fill de viuda

Aixó era y no era, bon viatge fassa la cadenera. Per tu un aumut y per mi una barcella.

Hei havia una pobre viuda que tenia dos fills; un nomia Joan y l'altre Bernadet.

En Joan qu'era el major, torná gran, y quant se temé que, per causa de la suma pobresa y miseria de cascua, apenes podien manjar faves mal cuites, digué a sa mare: *

—Ma mare m'en vui anar a trescar mon, a veure si faré fortuna.

La mare quan el sentí se posá trista y li va respondre:

—Joanet, y ara deixarás tota sola ta pobre mare amb aquest germanet teu tan petit? Ara que tu eres el meu bras dret, la moua esperansa, el meu consol y alegría, l'únich guanyador de la casa?

—No m'entench de raons, va respondre ell, m'en vaig a veure mon y tal vegada tornaré rich.

Y així ho va fer. Prepará la robeta necessaria per son calsar y vestir, y ja ve ser partit. Camina, caminarás, arribá, posta de sol, a un creué de dos camins, y no sabent quin dels dos havia de pendre, s'acalá en terra, agafa una grapada de pols, la tira al aire, dient:

—Per allá aont s'en anirá la pols pendré jo.

Així ho va fer. Tot d'una que sabé per quin camí anava la pols se torná posar les cames a n'el coll, y després d'un parei d'hores de caminar, ve trobá'mb una fosque tan negre que la podien teiar ab una espasa. No hei veien dues passes lluny. En Joan ja estava resolt a fer la nit allá aont se trobava, quant afina un llumaret blau molt enfora, y pensá en sí mateix:

—Ja se que faré. Allá hi deu haver gent, e-hi aniré y demanaré un poch de cobro per amor de Deu per passar aquesta santa nit.

S'encaminá cap allá d'ont vania la claror blava del llumaneret, arriba a la casa, toca y entre dient:

—Ave María Puríssima. ¿Qui hei ha a la casa de Deu?

—¿Quí es? li va respondre de dins la cuina una veu que parexia surtida del forat de l'infern.

—Criat vostre, digué En Joan.

—Entrau endins, ydo, li varen respondre.

En Joan entre, y se va trobá 'mb un homo tot sol que fumava 'mb una pipa que tenia mitja cana de canó, amb un homo alt, ampla d'espalles, mal carat, front baix y amb una barba de carabiner que feia por. Ell s'escalfava 'mb una cama a cada banda d'un bon nadaler que ja havia fet una barcella de caliu.

—¿Qu'es lo que vols jovenet? digué aquell homo girantse derrera y mirant per demunt unes ulleres de maquinista que duia posades.

—Me som perdut amb tanta fosque com fa, he vist llum a n-aquesta casa y som vengut per veure si me donarieu cobro per aquesta santa nit.

—Ell pots quedar. Seu, escaufet y parlarém un poch.

En Joan s'ssegué demunt un padrís qu'hei havia dins la cuina cubert amb dues pells. Apenes va estar assegut quant l'amo de les cases li preguntá:

—¿Qué noms? bon atlot.

—Joan, va dir ell, per servir a Deu y a vos.

—¿Que ja has sopat?

—No encara.

—¿Qué voldries sopar?

—No me cauria gens malament.

—Mira, ydo, obri aqueix armari, treu pa, camaiot y un parei de grapades de figues seques y pega un roech, una bossinada.

En Joan ho va fer així, y el temps qu'estava menjant, l'amo continuá fentli preguntes, dient:

—¿Y aont t'en vas Joan?

—A corre mon per veure si faré fortuna. A ca nostre no hi poden viure de miseria; per aixó he presa la robeta y som partit avui dematí, som caminat tot lo sant día y ara me trob aquí.

—¿Qué te voldries llogar amb jo per missatjé? N'he de menester un.

—Si nos avaním del preu.

—Mira. Jo te donaré trenta lliures, mantengut y roba neta.

—¿Y qu'he de fer?

—Per ara jeurás damunt aqueixes dues pells de moltor.

—Feta está la barrina.

—Ale, ydo, acaba de sopar y nos ne anirém á jeura.

En Joan va quedar a la casa, y tenia bona vida ferm. No feia res. Manjava, bevia y jeia demunt les dues molsudes pells de moltor.

Passá un día, en passaren dos, passa una setmana y una altre, un mes y un altre, y un día ben dematí, al cap de devés mitx any, l'amo crida en Joan y li díu:

—Joan, ves ensellar l'ase més gros de dins la paissa. Posalí aquelles baiasses noves de trinqués y a de dins dos sachs, una senaia, aquell ternal y aquelles cordes y comestibles per dinar qu'hem d'anar a fer una campanya.

En Joan fe lo que li havia manat l'amo. S'en va dins la paissa, posá les cabessades a l'ase, l'aubardá, les baiasses, un sach dis cada baiassa, una sanaia, el ternal y les cordes y finalment dins una barxeta hi prepará els aliments necessaris per passar aquell día. Quant ho tengué preparat digué:

—L'amo ja he fet lo que m'heu dit. ¿Manau res més?

—Sí, digué l'amo, treuló defora, pujehi demunt y colcarás.

En Joan agafa l'animal p'el cabresta, el treu fora de la casa, l'acosta devora un colcador, hi puja demunt hei acosta l'ase, hei pega bot y ja hi está encastellat. Apenes hei estigué demunt, quant digué:

—¿Per ont hem de pendre l'amo?

—Per aqueixes ginyes de ma esquerra, digué aquest.

En Joan devant. devant y l'amo derrera, derrera anaven caminant seguit, seguit sense parlar ni motar. No més sentien En Joan que deia *Ou, errí, vina así, alt, passa, ale ale*; y altres termes acostumats per els qui van de camí y cualquen esquena d'os.

Comensen a ferse lluny de les cases, a passar sementers, planes, guerrigons, pletes. guerrigues, portells, seragais, comellars, costers, pujols, serrals, turons, colls, comes, puigs, moles y montanyes fins qu'arribaren, després d'estar cansats y morts de potoiá a n-el portell d'un gran bosch que s'estenia per demunt l'esplanada d'una alta montanya, Allá s'aturaren per pegar un roech y pendre un reforts.

Quant s'hagueren posats com unes xeremies l'amo li digué:

—Ale Joan, tornet encastellar, y al instant arribarem.

En Joan s'enfila demunt un cap de marge, desde allá volta cama y ja está demunt l'ase. Altre vegada li tornen estrenya de d'allá; primer per un caminó de ferradura, llevó prenen per un tirany de llebres y finalment s'enfilen per un camí de cabres. Al cap de deu minuts de mala petje ferm arribaren a un espés d'ausines, ullastres, ginabrons, llampudols, revells, mates y betzerots.

—Per aquí nos hem d'aficar, digué l'amo, y passa devant internantse per dins aquell atapit del bosch.

Quant hagué caminet una quinzena de passes s'atura devora un gran forat d'abisme y díu:

—Ale Joan, devalla.

En Joan pega llongo y ja es'a terra.

—Veus aquest forat, li digué l'amo, mostranli la boca del avench, la cual tenia un rol-lo com el d'una era de bístia petita, ydo, fermarem el ternal a n-aqueixa branca de guerrover que beca en mitx del forat, hi posarem la corda y a dins la sanaia t'amollarás dins aqueix avench. En ser an-el fons trobarás una gran cova, y entres, vorás dues serres de doblés, una de dobles de vint de cantell y una altre de dobletes de sis lliures. N'umplirás senaiades una de cada caramull, fins que te diré basta. Llavó te tornaré treure y nos ne tornarem a les cases.

Fermen el ternal ben fort amb una corda guerrotera a n-el cim del guerrover, passen una corda de pita de sis cordells per les currioles del ternal, a un cap de la corda hi fermen una altre corda de serro enclitanat que tenia fermats dos ganxos de ferro, e-hi penjen la sanaia per les anes y en Joanet s'hi posa de dins. Per més que dugués un susto tan gros que la camia no li tocava la pell, no digué res, pensant en los caramulls de doblés. L'amo comensa a amollar corda y mes corda, y després d'haverne amollada una cincuenta de canes arribá En Joan a n-el fons del abisme.

Una vegada allá se trobá 'mb una covota més gran qu'una catedral, y en mitx dues

garberes, una de doblés de vint de cantell y l'altre de doblés de sis lliures. En Joan les se mirá tot espantat. Li parexia que somiava. No creia possible qu'e-hi hagués a n-el mon tanta doblerada, tanta riquesa. Després d'haverlesse mirades una bona estona, se

posá la senaia demunt els dos peus y entre les cames y bones grapades d'unse dins ella. Quant la tengué plena, fe senya, y l'amo la s'en puja per amunt. Y una d'un caramull y una de l'altre n'umplí tres ó quatre senaies de cada caramull, y l'amo per amunt fins que tengué'ls sachs plens.

A la derrera senaia en lloch d'amollar la corda perque en Joan surtís, retira el ternal de la branca del guerover y ja es partit per avall de cap a les cases. En Joanet a n'el principi se creia si era que l'amo reposava un poch, mentres tant En Joan se mirava les serres de doblés, dient entre sí mateix:

—Si jo m'en pogués dur un parei de senaiades a ca meva, no e-hi volarién tan baixos els torts.

Mes, comensa a passar mitja hora y una hora, y En Joan comensa a estar mal'aplé. Crida a l'amo y no li contesta ningú. Torna cridar un pich y un altre, y no sentía més que la seva veu que se perdía per dins els ecos de la cova, o l'oratje que brunsiá per dins les branques dels arbres que aguaitaven per la boca del abisme. Registre un poch per allá dins, y nota ensá y enllá una partida de calaveres que, per les seves actitus, li feren entrar en suspites, si serien d'altres tants de desgraciats que serien estats víctimes, com ell, de l'engany d'aquell mal ánima de l'amo. Devant tal espectacle primer esclatá en plors, y plora que te plora, de tant de plorar la seua desgracia quedá ronch sense gens de veu. S'asseu demunt una pedra y se torna axecar, comensa a corre per un vent y a corre per l'altre. Axuxí s'aturava, llavó girava'l cap per amunt, o s'estirava els cabells lo mateix qu'un loco, pensant sempre, y no vent solució, com fugiria de la mort que tenia derrera les orelles. Passa el capvespre y s'entregá la fosque y cansat y mort de tants de sufriments cau en terra rendit per la fam, el cansament y la son; pero cada punt se despertava pres d'uns somits els més espantosos. Com una tempestat passaven per la seva imaginació una partida de funestes visions y fantasmes horrorosos. Cada vegada que se despertava se sentía pres d'un esclató que casi cuidava fer el tro. Passá la nit, vingué la matinada, y rendit per l'aglassament de la pena que passava, se prepará per morir, y al cap de poch dies entregá la seua ánima a Deu, a devora el gran caramull de les cantelludes dobles de vint. Mentres que l'amo gaudía dels doblerots adquirits amb la sanch de innocentes victimas.

Passat algun temps En Bernadet ja tenia una vintena d'anys. Veent qu'el seu germá no tornava, digué a la seva mare:

—Ma mare, m'en vui anar a trescar mon, a fer fortuna, a veure si trobaré'l meu germanet que des que s'en aná no hem sabut res pus d'ell.

La pobre mare, al veure que també s'en volia anar l'únich fill que li quedava, ei

cual constituía l'encant de la seua vida, l'únich consol que tenia, va exclamar amb los ulls banyats de llágrimes:

—Bernadet, no me dons aquest sentiment. De dos fills que tenia ja no més me quedés tu. Si t'en vas, abreviarás la meua existencia.

En Bernadet, emperó, havia resolt anarsen, y per no donar pena a sa mare a n-el moment de la despedida, resolgué fugir d'amagat y de nit. Per aixó abans de surtir l'estel de l'auba ja li va haver estret.

Camina caminarás, a la posta del sol, se topa 'mb lo creué de dos camins aont En Joan germá seu havia presa direcció tirant al aire una grapada de pols.

En Bernadet també posá ma en terra, agafa una embosta de pols amb les dues mans, la tira y ja es partit en la mateixa direcció per ont s'en havia duita el vent la pols.

Ja feia fosca negre y havia resolt passar la nit a n-el camp ras, quant afina un llumneret blau y s'encamina cap a ell, creguent trobar una bona ánima que li donás cobro per aquella nit.

Arriba, toca y surtí de dins la cuina l'amo de la casa qu'el va fer entrar, se posaren en conversa y també quedá llogat En Bernadet per missatge amb ell, per trenta lliures, amb la condició qu'havía de fer lo que l'amo li manaría.

En Bernadet va estar unes quantes setmanes que se donava bona vida ferm; menjava, bevia y jeia demunt dues pells de moltor ben llanudes, y pensava amb si mateix:

—Veam a n-a que arribará a parar tan bona vida. M'engana que no surta qualque cosa de devall el terrós. Ja ho vorém, per ara no comensám malament.

A la fi l'amo un día li fe ensellar l'ase més gros de dins la boal per anar a n-el funesta avench, tomba del seu germá Joan y de tants d'altres desgraciats qu'eren caiguts baix de les ungles d'aquell arpellot.

Després de molt de caminar arribaren a n-el forat del abisme. En Bernat s'amolla dins la cova, y, després qu'hagué omplides una partida de sanaies de doblés a l'amo, se troba tot sol y abandonat a dins l'avench. En lloch de plorar y entristirse, se posa a remanar y a capgirar la serra de dobles de vint. Gira que te gira y remou que te remou, mentres pensava 'mb sí mateix:

—¡Oh! si ma mare sabés aont som y la riquesa que tinch en les mans ¡com surtiria de tanta miseria!

Remanant remanant les unses trobá un anellet d'or amb un gros diamant engastat.

—¡Oh! quín anellet més hermós, digué ell, mentres el s'assatjava a n'el dit llarch de la ma esquerra.

—Y m'está be. Ni si fos fet per jo.

Mentres feia provatures, pega rodada l'anell, y de seguida li compareix demunt la boca de la cova el dimoni vestit d'àngel de llum despedint uns resplandors qu'enlluernaven.

En Bernadet alsa'l cap y el dimoni li digué:

—¿Qué vols Bernadet fill de viuda?

—¿Qué vui? Sebre perque aquí hi ha aqueixes serres de doblés. Surtí d'aquí dins y durmen a ca meua tots els doblés que podré.

—Tot t'ho contaré, li respongué aquell que parexia un àngel.

—Veus, continuá aquest, l' amo amb qui t'has llogat, li diuen En Malánima. Jo vaix fer pacte amb ell de que me havia de vendre la seva ánima y en camvi jo li donaria l'anell que tens a n-el dit esquerra; en virtut del cual jo apareixeria a tot el qui el tingues y pegás una rodada, com tu has fet, y faria lo qua volgues el qui el tindria. En Malánima volgué tenir aquí dins aqueixes serres de dobles de vint y dobles de sis lliures. Per aixó a fi de que ningú les hi pogués pendre, cada vegada deixava aquí dins el missatge que s'hi moria de fam. Veus aqueixa partida de calaveres, totes son d'altres tants de missatges abandonats. Y la calavera qu'hi ha devora aquella roca cuberta d'herba verdosenque prop de les unses es la del teu germá Joan. Además deixá l'anell tepat amb les dobles de vint perque ningú l'hei pogués pendre, ni el perdés.

Quant en Bernadet ve el cadavre de son germá se posá a plorar, y llavó digué:

—¿Y que no el me podries ressucitar?

—Cualque vegada Deu m'ha concedit poder per llevarné qualcun del vent; però ressucitarne, mai. La mort y la vida Deu les te.

—No res, ydo, espera un poch y carregaré de doblés.

En Bernat s'umplí les butxaques de dobles de vint y els pits. Com no n'hi caberen mes, se treu els calsons de demunt, los núa a baix y los umplí fins que casi no los podía cordar; llavó umplí el capell fins que fe caramull y fins hi tot s'en posá unes cuantes dins la boca. Quant no sabé com ho havia de fer per dursen mes, fa senya de que volia surtir, y En Barrufet pega capfíco dis la cova, agafa En Bernadet enpés y el treu a la vorera.

Quant En Bernadet se ve altre vegada a l'aire lliure, y carregat d'unses, no hi cabia d'alegría. Partí de seguida per avall, y sols no pensá a despedirse d'En Barrufet.

Camina caminarás arriba a les voreres del seu poble posta de sol, pero no volgué entrar a la vila perque no volia fer fressa. Sen entrá dins un pinar de per els antorns, y fosque negre, tocá a caseva, dient:

—Ma mare, obriu que som jo.

La mare quant el sent, pega bot del llit, se vesteix en quatre grepades y de qualsavol manera, y ja es partida de cap a n-el portal. Obri les portes de pint a-nampla. En Bernat entre, y sa mare apenes el conaxia'mb aquella figura que feia; però s'aferrá p'el seu coll y l'umplí de llagrimas y besades d'alegría.

En Bernadet tot d'una que posá els peus dins caseva, digué:

—Ma mare ja som ríchs per tota la vida.

Passats aquells primers moments En Bernadet digué:

—Ma mare entrem dins la cuina, perque no nos senten, y vos contare fil per randa y punt per punt tot lo que m'ha passat desde que m'en vaig anar de vos.

Entren allá dins, y, pedres manudes, En Bernat contá a sa mare tot el marinatge qu'havia passat. La mare rompé'n plors, quant li digué qu'En Joan era mort. Pero es consolá de veure En Bernat bo y sobre tot amb aquella doblerada que duia. La pauparen un poch tots dos, llavó la contaren fent caramulls de vint en vint, les tancaren ben fort dins la caixa y s'en anaren a colgar.

Desde aquell día el sol va surtir ben resplendent per la casa de la viuda, y a n-En Bernat parexia que la roba y tot li reia. Giraren la casa demunt devall, compraren les

dels veinats y hei feren un casal que ni el rey y tot el tenia tan rich y bufarell. El poble no feia mes que pondera la riquesa d'En Bernadet. Y les donetes p'els rollets n-escoaven de dregons qu'era una maravel·la. Y En Bernat que no s'aturava de comprar possessions y mes possessions. En surtir tros de terra venal ja li possava les mans demunt. Armava tronchs de cavalls y carrosses y egos foresteres. De criats y criades no en cabien per la porta. Ell el cap de poch temps se contava per l'homo mes acaudalat del reine.

Sucseí per aquell temps qu'el rei se cansa de tenir fadrina l'una filla que tenia. Una joveneta de devuit anys, mes bella, aguda y agraciada qu'un serafí. Per aixó maná fer unes dictes per tots els pobles del seu reinat, que la seua filla se casaria ab lo jove mes virtuós, rich y guapo qu'hei hagués dins els seus immensos estats. Be s'en presentaren de joves abrinats y richs. Fills de comtes, marquesos, duchs y prínceps; però cap arrivá ni d'un bon tros a n-En Bernadet. Per altre part cap entrá a la filla del rei tant per l'ull dret com ell. De seguida va quedar enamorada. Y á n-En Bernadet qui no li bastaven ulls per mirarlesse. Ja ho crech que no fe gens l'armús quant la jove reina li digué:

—Bernadet en tu m'he de casar.

—Ja ho hauríem de ser, digué En Bernadet.

S'arreglá lo qu'havien de menester p'el casament Y si gros pegá el rei mes hei pegá En Bernadet.

Arribá el día del casament, y ni hagué de sarau per llarch. Alló va ser una cosa mai vista.

Després de casats En Bernadet y la reina vivien en pau y alegría fent la felicitat de sos vessalls qu'estaven tots encantats amb les condicions excelents de govern dels dos joves monarques.

En Malánima, emperó, que se va teme qu'En Bernadet li havia afinat la mangoneta, no s'aturava de seguir y vel·lar els passos d'En Bernadet.

Sucseí qu'un día aquest s'en volgué anar á cassar uns quants dies, y per temor de perdre l'anell el doná a la reina, dientli:

—Per res del mon te desprengues d'aquest anell.

En Malánima quant sabé qu'En Bernadet era a cassar va dir:

—Veam aquesta si será la meua.

Que fa el dimoni. Agafa un *cochcorococh d'or* y s'en va al hora en que sabia que la reina solia estar a n-el balcó del palau, y comensá a cridar:

—Qui'm compra aquest *cochcorococh d'or*. Qui'm compra aquest *cochcorococh d'or*.

La reina quan sentí un nom tan extrany se gira y veu un preciós gall d'or. De seguida qu'el ve quedá entusiasmada'mb ell. Crida un criat y li digué:

—Ves an-aquell homo y dígalí que pugí que jo vull conversar amb'ell.

Així ho fe'l criat; y al cap de poch temps En Malánima se presentá devant la reina'mb lo *cochcorococh d'or*.

La reina cuant el ve de prop encara va quedar mes prendada d'ell y digué:

—¿Qu'es molt ca aquet gall d'or?

—No, senyora reina, diguí En Malánima. Per Vosa Magestat es molt barato.

—Comesara? ¿Qu'en voleu? digué la reina.

—No mes en vui aqueix anellet que porta an-el dit llarch de la ma esquerra.

—¡Ah! no; aixó no pot ser; el meu senyor quant s'en es anat a cassar, no m'ha encarregat altre cosa mes qu'anás alerta a n-aquest anell.

—Si vosa Magestat vol, no s'en temerá, perque ja li donaré un anell igual a n-el seu y aquest *cochcorococh d'or*.

La reina va ser tan bejana que, creguent encara fer un favor a n-En Bernat, se treu l'anell y l'entrega a n-En Malánima. Aquest apenes el tengué quant el se posa a n-el dit llarch de la ma esquerra, pega rodada a l'anell, y li compareix En Berrufet que li diu:

—¿Que vols Malánima?

—Vui, digué aquest, ser casat amb la reina, y qu'aquest palau així com está que sia trasladat en mitx de la mar.

En seguida aquell palau així com estava, va ser trasladat en mitx de la mar, com si fos una fulla seca moguda p'el vent.

Apenes estava el palau en mitx de la mar com s'entrega de cassar En Bernadet, y cual va ser el seu esglai, quant, en lloch de trobarse amb son palau, se troba 'mb una gran plassa, sense veure senyal de que hi hagués hagut cases mai a n-aquell lloch.

No mes havien quedats del palau un canet d'aigua y un moixet. Aquets dos anima-jets que sabien el binifet contaren a n-En Bernat lo qu'acabava de sucseír, y li digueren:

—¿Vol qu'anem a veure si el durem a l'anellet?

En Bernat los digué:

—Si voltros el me duís, tota la vostra vida manjareu peixet y formatget.

El canet y el moixet s'en van a la vorera de la mar qu'estava mes quieta qu'una bassa d'oli. El moixet se posa demunt el canet, aquest pega llongo dins l'aigua y de dellá s'ha dit, neda qui nedarás. Després d'una hora de nedar arribaren a les roques del palau, hora de dinar. Com hei sabien les tresques, el moixet de seguida s'enfila demunt el porxo y se posa 'l aguait, a un forat de rates tragineres. En surt una, li pega arpada y ja la te dins les ungles. La ratota quant se ve la mort amb grans crits digué:

—No 'm mates moixet, moixet no 'm mates faré lo que tu voldrás.

—Ido, digué 'l moixet, m'has de dur l'anell que du el senyor d'aquest palau a n-el dit llarch de la ma esquerra. Si no el me dus vendrán tants de gats y tants de gats que no quedarà pel de rata per hom.

La rata, qu'era la reina de les demás, de seguida que se ve 'n llibertat comensa a recorrer forats y mes forats, llavó puja demunt la traginada y corre qui te corre per entre el canyís y les taules, axuxí surtía per demunt la taulada y llavó se tornava amagar. D'aquest modo reuní a un mateix lloch totes les retotes, rates, retetes y ratolíns y quant les tengué allá los digué:

—Senyores rates, es vengut un senyor moix que m'ha agafada y m'ha dit; que, si no li duim un anellet que porta el senyor d'aquest casal a n-el dit llarch de la ma esquerra, vendrien tants de gats y tants de gats que no hi hauría pel de rata per hom. Per lo mateix correu, trescan y posauvos al aguait, a fí de no estar aturades fins haverlom entregat.

Tot d'una que la gran rata hagué parlat feren una escampadissa per tot el palau. Unes s'en anaren per dins les sales bones, altres invadiren els lligadors, altres per dins armaris, qui per dins butaques, qui per dins otomanes, canapès, cantaramos, guardarrobes y arquilles. Un ratulinet que parexia nat de ahí s'en entre dins la cambra dormitori

d'En Malánima, s'enfila per un dels pilars del llit y s'en va anar a demunt el cobricel per atalaiar desde allà tots els moviments d'En Malánima, y allà estigué esperant que després d'haver dinat hi anás a dormir, a fer la sesta.

Aixís ho va ver. Tot d'una qu'hagué dinat entre dins la cambra per dormir. Se desvesteix y el ratolí veu que se treu un anell del dit llarch de la ma esquerra y qu'el posa a dins una espesie de guarda alaques d'or qu'hei havia demunt una reconera del capsal del llit. Fet aixó tomba demunt aquest y al cap de cinch minuts ja fe uns roncos qu'el sentien de tota la casa. El ratolinet devalla, s'enfila per la paret, puja demunt la reconera, agafa l'anell amb les dentetes, torna devallá, surt de la cambra, atravesa les sales, pren escala y per amunt de cap a n-el porxo fins entregarlo a la rata, reina de la familia ratonera. De seguida que la reina el tingué ja li va haver estret a cercar el moixet. Aquest el pren y ja es pertit depressa a cercar el canet y quant el ve li digué.

—Ale anem. Ja hem acabades les feines per aquí.

Devallen a la vorera del mar, el moix se posa demunt el canet, aquest pega bot dins l'aigua y de cap a n-En Bernadet s'ha dit, y ale qui ale, navega qui te navega. Quant foren a alta mar el moixet, que no mes pensava 'mb la bona vida que tendria, digué:

—Ja 'm manjarem de peixet y de formatget.

Mentres deia aixó, l'anell li cau dins l'aigua.

—¡Oh! va dir el moixet. ¡Caneeeeeet...! l'anellet m'ha caigut dins la mar. ¿Y ara qu'hem de fer?

Y el canet digué.

—Jo no me present a n'En Bernadet. M'en aniré per altres terres y voré si m'enginyaré.

Y el moixet digué.

—Dum, ydo, demunt aquella roqueta que veix allà en mitx de l'aigua y será lo que Deu voldrá.

El cuset el s'en dugué a la roca, el deixa y ja es partit nadant nadant.

El moixet estava tot trist demunt la roqueta quant va repará qu'un peixet treia el capet per demunt l'aigua, s'hi acosta, li pega arpada y ja el me te defora.

El peixet, quant se ve fora de l'aigua y a dins les ungles del moixet, li digué:

—No me mates, moixet. Jo faré lo que tu voldrás.

—Ydo, diguí el moixet, per allà m'es caigut un anellet dins la mar. Si no el me dus vendrán tants de gats y tants de gats que no hi haurá espina de peix per hom.

Apenes el moixet hagué amollat el peixet quant aquest s'en va a dirho a n-els seus germanets, y, en un sant y amen, el peixet torna treure'l capet duguent l'anellet amb sa boqueta. El moixet le hi pren, y quant el tenguí se girá per cridar el canet, y el colombrá que ja era molt lluny. Però amb tota cuanta veu tenia comensá a cridar:

—¡Cuseeeeet... o cuseeeeet!... ¡cuseeeeet... o cuseeeeet!

Tant va cridar que el canet el sentí, se girá derrera, y el moixet li digué:

—Avina, canet, que tench l'anellet.

Quant deia aixó, li feia senyes amb les potetes pera que tornás arrera.

El canet gira en redó y de cap a n-el moixet s'ha dit. En quatre gambades ja va ser á la roca del moixet. Aquest li contá lo que li havia passat; se torna posar demunt el canet, y ja son pertits altre vegada per dins l'aigua aquells dos animalets, mes contents qu'un Pasco. Ja ho crech que no li caigué aquesta vegada l'anellet. El cap de poch temps ja saltaven a terra, y en quatre llongos ja son a n-En Bernadet. Aquest que los esperava, com qu'esperar el Messías; de seguida que los ve, ja ha arrancat de corre de cap a ells, y, amb una alegría que casi cuidava fer el tro, los digué:

—Ja en manjareu de peixet y formatget tota la vida.

En Bernadet se posá l'anell a n-el dit llarch de la ma esquerra; pega rodada, y de seguida li compareix En barrufet amb un banyam d'un destre de llergaria, y diu:

—¿Qué vols Bernadet fill de viuda?

—Que de seguida torni estar el meu palau a n-el lloch qu'estava, y qu'En Malánima quedi allargat en mitx del carrer, y que tots els meus vessalles passin per devara ell li peguin una escupinada a la cara y una cossa a n-el cos fins que sía mort.

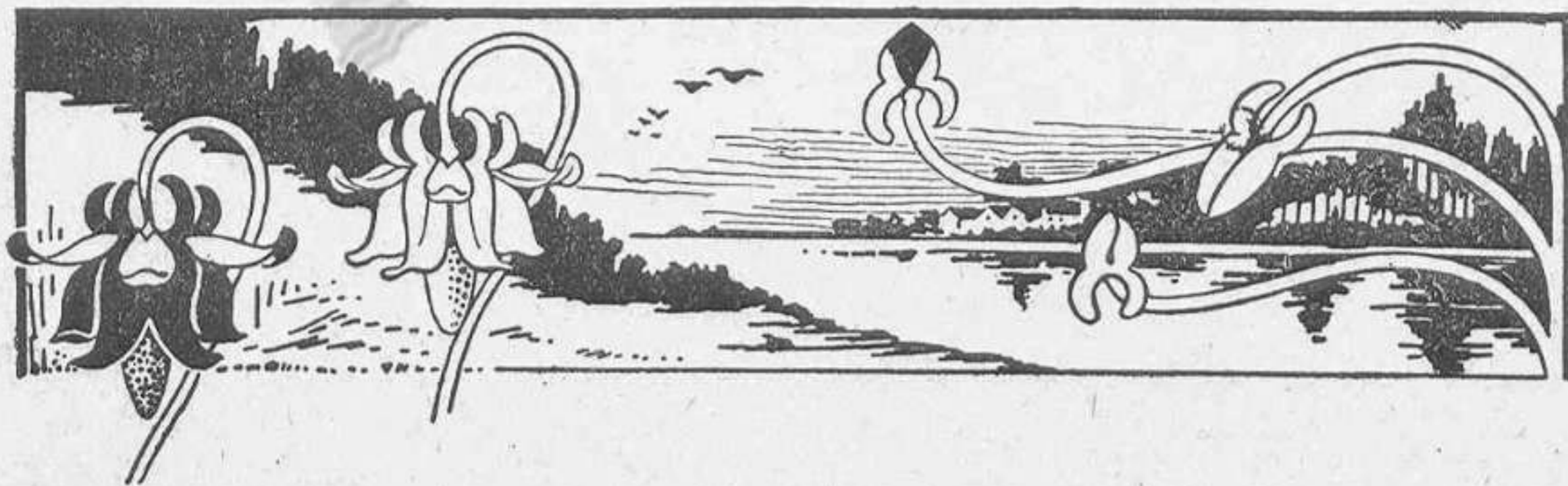
Apenes hagué parlat, quant veren el palau que s'en venía per dins la mar, lo mateix qu'una fragata que corre a tota maquina, y se va tornar colocar a n-el mateix lloch en que abans estava. Y En Malánima entregá ignominiosament son esperit en mans d'En Barrufet.

En Bernadet y la reina visqueren plegats en mes salut y alegría que mai.

Y si no son morts son vius y si no son vius son morts.

MOSSEN MIQUEL GAYÁ Y BAUZÁ.

Palma de Mallorca.

M'han dit...

*M'han dit:—S'ha de cantar sens treva la existencia!—
Parlan dels músichs? Parlan de las nous que ranciejan?
O dels bous clars solcant la terra ans del oratje?
O la tristesa del puput entre las fullas?*

*—Sense pietat! Sense pietat!—me deyan.
Y posí un erissó ferit per un xicot
en mon vell pardessus, y après en un jardí
sense inquietarme mes d'aquellas teorías.*

*Faig alló que m' plau mes y m'amohina
pensâ el perquè. Y m' deixo anar tranquilament
com la tija de menta en la corrent.
He preguntat a un amich meu:—Qui es Nietzsche?—*

*M'ha dit:—El filosof dels superhomes—
y he pensat tot seguit en els viborns (1)
y en son tebi perfum qu'ensucra l'aygua
y en sas ombres que flotan y dansan dolsament.*

*Y m'han dit si podria objectivâ un xich mes
y he respost « Si... pot sê... No sé si ho sé »
s'han quedat somiadors devant tanta ignorancia;
jo m'he quedat parat devant sa immensa ciencia.*

FRANCIS JAMMES

Traduhit per O. J. E.

(1) En francés *sureaux*, que comensa ab la mateixa silaba de *surhommes*.—N. del T.

HAFIS

En aquest mon d'ilusió, no
prenguis mes que la copa de vi;
en la cambra d'infantivols jochs
no hi juguis mes qu'à amor.

HAFIS.

D'aquestas paraulas proferidas pel cantor de Schiraz, el poeta mystic de l'Orient que omplí ab sos cants el mon poetic de l'Asia Islamita, en lo qu' aquesta té de mes gran y més pur, podem derivar los sentiments é ideas que penetraren dins el fons del cor del poeta, germinant y produint el concepte metafisic que tingué del nostre univers, del temps y l'espai. D'una part apareix, a l'exterior, inspirat y animat tan sols per joyosa y voluptuosa indiferencia; un epicuri, un grech ó llatí de la Academia que segueix unicament el consell de Alceus de «mullar els pulmons de vi» cantant inmensa libació a las Musas, a Baccus y a l'Amor. Mes ficantnos en l'essencia de sas poesias veyém qu'aixo es tan sols el ropatje ab que las vesteix, cobrint als ulls dels indiscrets un sentiment profundament religiós y mystic, ab intensa passió, plena del desitj, d'aquell desitj de redempció que ha preocupat a tots els mystics del Est y del Oest.

El poeta aixis ho diu: «El secret d'amor de mon cor foll es amagat pels de dalt y pels de baix» y «L'aucell del matí coneix el valor de la fragancia de la rosa; no tots els que llegeixen una página en comprenen el significat». Son aquestas paraulas contestació elocuentíssima a las grans controversias suscitadas pels comentadors de Hafis, ab motiu de resoldre si sos poemas s'han d'entendre en son pla y primer sentit o bé en el segon y metafisic.

N'hi ha que veuen en sos versos la quinta essencia del mysticisme. Aixis com el devot veu en el Cantich dels Cantichs una sublim alegoria de la nostra religió, aixis també els mystics de l'Est y els mystics de l'Oest interpretan els cants de Hafis com a symbol de salvació; trovan l'essencia de llur credo, en trossos en que altres menos illuminats hi veuen tan sols, simples cançons del poeta, rytmant sos rytmes, bebent son vi, fent hymnes a la rosa y al rossinyol y contantnos sas passions y penas.

La mateixa sort ha caygut al poeta qu'el precedeix y qu'el supera *Omar Khaygan*; per alguns la testa d'Omar está rodejada pel halé del mysticisme; altres veuen solsament fullas de pampol en els seus cabells. Aixis, els iniciats, al llegir Hafis, veuen en l'aymada l'esperit y no la carn, en el vi l'*Icharus* de la doctrina y no el such del rahím. Lo cert es que Hafis ha omplert el mon ab la musica de sos versos plens de melodia.

Aquets son purament musicals com els dels grecs de l'época clássica, que treyan llur ritme de las planyivolas notas de la flauta lydica, y no en el nombre de silabas matematicament contadas com els nostres versos del Renaixement; eran vivents y sortian de la musica. Aixis son los versos de

Hafis, com ho han sigut els de tots els grans poetes de l'humanitat, els eterns, els que no moren ab llur época; els altres desapareixen a la mort d'aquesta. La musica de Hafis, segons nos contan sos contemporanis, feya la delicia y el goig dels habitants de la poética Schiraz, sos cants eran entonats pels camellers a la cayguda de la tarde, a manera de pregaria, impregnant de tristesa ab llur plany las inmensas planuras de la Persia; las notas de la flauta lydica semblavan tornar d'Atenas, a llur antiga y primitiva terra nativa.

Segons Carlyle, todas las cosas d'aquet univers se fonen y es resolen en musica, sempre qu'intentém penetrar dins el fons de llur existencia. Segons Schopenhauer, la musica ens expressa y ens dona d'una manera directa la visió de la voluntat del mon (Der Wille). Per aixó diu Carlyle que los poetes immortals que dominan l'humanitat, contenen musica en llurs versos, tals com Shakspeare y Dante; llurs conceptes al acostarse cap al mon de l'harmonía, fugen del mon de l'apariencia y de l'illusió, o siga el de la contingencia.

Devem donchs interpretar els versos de Hafis, com ayres musicals en un grau completament desconegut pels poetes occidentals. Hem dit que s'uneixen en aquet poeta, fonentse en l'unitat de l'essencia, el concepte y el mot que l'expressa, ab la melodia, bressantse sobre el mes profund de l'harmonía. Aixís si perdem en la traducció el rytme de la paraula, queda el de sos conceptes que segueixen vivint en todas las llenguas y en todas las épocas. Aquestos conceptes, son, com tota cosa primera, simples y poc nombrosos, repetinse periodicament ab rytmica cadencia. ¡Música de conceptes que tan sols la canta el mystic, qu'es de tots els poetes el que s'acosta mes al sant!

Els mystics no consideran may l'art com infantivol joch sens consecuencias: el concepte qu'en tenen es seriós y grave el consideran com el pont que deslliura de las cadenas de l'apariencia y l'illusió del mon dels sentits.

La mágia de son poder fa desapareixer dels nostres ulls la visió afalagadora y enganyadora del mon. «Embriagats d'unitat per la copa d'eternitat serán tots aquells que beguin vi pur com Hafis» exclamá el nostre poeta. L'eternitat no'l deixa y apareix en els poemas de son Divans y es sa mes gran inspiradora.

Es el desitj de tots els mystics, qu'els caracteriza com á tals; gayrebé tots esperan de la mateixa manera «l'absorció de l'ánima ab Deu», frase que llensan ab crit passional en son més alt grau d'exaltació. Es el complet abandonament de la personalitat individual, per fondrel dins l'unitat de las cosas, fora de l'univers de las generacions; l'amor en sa forma mes gran y mes pura; després de tot l'egoísmo, curat y lliberat de criminal desitj. Aixís veým la divina Róbia, dalt de la coma, sos ulls mirant lo cel estrellat de nit persana, dihent ab ardenta veu: «Gran Deu consum pel foch mon cor qu'a Tu aspira. Jo guardo mon cor perquè pugui viure ab Tu, deixant mon cos visible pels mortals. Secreta ferida al cor me devora y no s'tencará fins el

día que jo m'uneixi ab l'Aymat. Y continuaré sofrint fins á la fi del mon.»

L'idea de sofriment y de mort es inseparable es els mystics de la Persia del sigle XIV qu'es l'época en que visqué Hafis. Aquí s'presenta el fet estrany, de la aparició y floreixement d'aquesta escola del mysticisme, en plena época islamita: es l'antic esprit dels Sasanides, qu'es revolta contra l'imposició de una Religió quins dogmas son contraris a tota efusió mystica, com també a tota investigació metafísica; per aixó hem dit que aquet mohiment es lo més pur y noble que ha produhit l'Asia convertida al islamisme.

El primitiu geni de l'India pren forma y s'encarna en la Persia musulmana. Aquet grupo de mystics que prengueren el nom generich de «soufis» professavan l'idea de que las ánimas dels mortals son tan sols emanacions de l'ànima universal y que per causa de un pecat misteriós s'en despregueren. Tots expressan aquesta anyoransa y s'migran pel retorn vers la font original, l'absorció final qu'ells consideran com l'única videncia posible; es el «Sehnsucht nach dem verwandten quelle» del poeta alemany.

Goëthe, al comensament del sigle XIX, doná a conixer en son Divan, pel mon occidental, a Hafis que s' desconoixia per complert, com tots els altres poetas persas. En mitj d'una época prosaica, producte de una civilisació engendrada per l'Enciclopedia, ab son concepte de l'univers mecanich, á la manera d'una maquinaria de rellotje, que sols se preocupava de resolucions políticas y dels drets individuals, l'ànima del que segons Carlyle, es el creador de nostra civilisació, sentí desitj inmens de exilarse voluntariament del seu sigle, dirigint son esguart vers las primeras etats de nostra nissaga, vers las etats «que remontan a l'origen de las rasses humanas, cuan rebían encare de Deu els dogmes celestials, en las llenguas de la terra sens necessitat de rompres els cervells. El Nord, l'Oest y el Sud esclaten, els tronos s'esquerdan, els imperis s'enfonsan; fuig y ves a respirar al Orient l'aire pur dels patriarcas y a las fonts de l'Asia, apaga la sed d'amor, d'embriaguesa y de cants» (1) y referintse al nostre poeta diu «Hafis, que ta dolsa cançó, que ton exemple diví nos guíhi, al trincar de las copas, vers lo temple de nostre Creador. Las paraulas del poeta voltejan incessamment, al voltant de las portas del Paradís y truquen implorant l'immortalitat. Quan jo pregava sobre l'Eufrates, l'anell d'or que tu me donares ¡oh Suleika! s'escapá del meu dit, vers l'abisme de l'aigua. ¡Aixís somniava! la claror de l'aua me fería en els ulls, a través dels arbres: oh poeta! oh profeta! ¿qué significa aquest somni?» (2)

Las semblanças d'aquestas estrofas ab los originals de Hafis, son perfectes. Goëthe que solía apropiarse tots els istils, ho ha fet maravillosament al imitar l'istil oriental en les poesías que acabém de transcriure. Aqueix es completament distint del qu'estem acostumats a veure en las obras dels poetas moderns, penetrats tots ells d'un inmens excés de literatura.

(1) Goëthe.—Divan Oriental.

(2) Id., id.

Nosaltres estém habituats a veure desentrotllar un sol pensament en una serie de versos; lo contrari succeeix a les poesíes orientals, aixís com en los poetas grecs y sobre tot en els tragics: cada vers es un concepte: per aixó se produeix en ells el rytme d'idees, tan com el de paraulas, cuidant mes la musicalitat d'aquestos, que llur valor literari. Aixís veyem que en l'original persa Hafis us extraordinariament l'aliteració, com la combinació de llargas y breus, dugas cosas que han desaparegut gayrebé completament de las llenguas modernas, y sobre tot de las llatinas; puig Shakespeare encara emplea bastant l'aliteració, y sobre tot els poetas alemanys que han servit de punt de partida, a l'intent de renovació de la poesia qu'es produeix a Fransa.

En la traducció a una llengua essencialment romanica, é influida per una literatura de la part mes baixa del Renaixement, aquestas calitats deuen forsosament desapaixer; mes queda encare la musicalitat dels conceptes; llur forsa poética encisarà a tots els pobles y a todas las rasses sens distinció.

Goëthe y Wagner, ab tot y esser d'una rassa tant distant de la de Hafis, l'han comprés y l'han colocat al nivell dels mes grans poetas: l'han immortalisat imposantlo al mon occidental.

Aixís, tan per Hafis, com per tots els altres poetas que el precedeixen, la Persia nos ha resolt aquella gran civilisació que fundaren els Sasanides y qu'ha esclatat en plena Asia islamita. Carlyle diu qu'els pobles que parlan per la boca dels seus poetas no moren may; aixís, la veu de Hafis nos parlará eternament de les maravelles de sa terra nativa, aquell hermós pais que s'estén de Schiraz a Bassora.

RAMÓN FONT Y PRESAS

DIVAN DE HAFIS

I

Hi ha una ciutat, bella de graciosas formas, un quadre per tots costats. Oh amichs! aquesta es la salutació d'amor per si hi desitjeu el trafic!

May podrá l'ull del cel ovirar una mes fresca joventut qu'aquesta; ni tampoch cap mes bel aucell ha caygut entre las mans del cassador!

¿Qui ha vist may formas terrenas tan semblants al esperit? Que la pols de mortalitat no'n taqui'l ropatje.

¿Perque fuges de ma presencia? Jo que m' sento tan las! Gran era mon esperansa d'un bes, d'una abrassada!

El vi es de bona vinya, beulo depressa, aprofita l'hora propicia. Un altre any ¿qui pot contar ab un altre primavera?

Els hostes están reunits al jardí, companys de la tulipa y de la losa; cada un d'ells omple la copa á la memoria de la cara de l'aymada.

¿Com desfaré aquet nus? ¿Com resoldré el misteri? Dur, molt dur es; problema terrible, molt terrible!

Cada fil del cabell de Hafis s'trova enlassat, á la xarxa feta de las trenas de la dona rianta: ¡es molt perillós riure en aquesta ciutat!

II

Altre volta el vi ha robat ma serenitat, un altre cop el vi m'ha sorprés ab caricias.
¡Mil benediccions al vi vermell qu'ha tret de la meva cara color palit!
¡Mil benediccions á la ma qu'ha agafat el rahim! Que may no mori el peu que l'ha trepitjat!

Amor: aquesta paraula está escrita en el meu front pel dit del destí». ¡Lo qu'el destí escriu ningú ho esborra!

No parlis de saviesa, qu'el día de la mort Aristóteles deurá rendir l'ánima com l'últim pobre.

Ves home piadós y no'm renyes, que lo que Deu ha fet, no es may insignificant.
No gastis ta vida, de manera que al morir ningú te pugui dir altre cosa que ¡Mort!
Embriagats d'unitat per la copa d'eternitat, serán tots aquells que siguin vi pur com Hafis.

III

Encar que vell, feble y gastat, sempre que recordo la teva cara devinch jove.
Mercés a Deu que quan l'hi he demanat quelquom de dret y de just ha fet prosperar ma plegaria.

En el etern camí del destí he pujat al trono de la fortuna, com era el desitj dels amichs, tenint una copa de ví.

Oh! ¡bell roser jove frueix mentres puguis el fruit del plaher, que sota la teva ombra jo devindré el rosinyol del jardí del mon!

Altre temps cap lletra ni veu habian donat paraula meva al mon; va esser a la teva escola de tristesa que hi devingut subtil.

Desde'l moment que l'encís del teu ull caygué sobre meu, me vaig salvar de tot altre encís, fins a la fi del temps.

Fou aquell dia en que la porta de la realitat s'obrí de bat a bat sobre'l meu cor, quan vaig devenir habitant de la teva cort.

Fou decretat pel destí que jo devingués habitant de la taverna ¡en aquet camí he estat y aixís he sigut!

No han sigut mesos ni anys que m'han envellit, ¡fou mon infidel amiga! ¡Ella m'ha convertit en vell!

A la nit el Mestre m'enviá joyós misatge:—Alegrat Hafis, tos pecats serán perdonats.—

IV

A trenc d'aua, després d'una nit de ví vaig agafar el llaut, la copa y l'ampolla. Vaig donar a la sabiesa provisións pel viatge, llentsantla al seu camí vers la Ciutat intoxicada.

La que ven el vi m'ha mirat ab carinyós esguart; aixís me vaig sentir lliure del engany del temps.

Llavores vareig oir la veu de la que porta la copa: ¡Oh! tu que fas blanc a la sageta del reny!

Ves, llensa el teu llás a un altre aucell, ¡l'águila fa son niu en un lloch molt alt!

Els companys, el trovador, la que porta la copa, tots son fantasmas de fang y aigua; no res, il·lusió tan sols.

¿Quí guanya amable premi de la bella que sempre juga al amor ab ella mateixa?

¡Oh! Hafis nostra vida es un enigma; tota tentativa de llegirla, una il·lusió y una faula.

V

Ma vida sembla acabada, mes mon desitj no s'ha omplert; ma fortuna no s'ha lliberat del somni.

Las horas de la vida fugen ab aquet pensament y no obstant, no se'm curan las feridas obertas per tes trenas.

Mon cor se va deixar pendre pels teus rinxos, aixís que hi veje joyosa comarca, y d'allavoras ¡cap nova n'ha arribat d'eix cor perdut!

Mentres no estrenyo en mos brassos lo teu cos bell, el roser del desitj del meu cor no vol florir.

Del llibre de sinceritat, jo n'recordo mil paraulas benéficas; cap d'ellas me convens. Jo m'migro per parlar del meu cor a la brisa del matí mes l'auga no vé a ma finestra. La primera condició de fidelitat es rendir el cor. Hafis ¡vésten si no pots ferho!

VI

Mon desitj encar no ha guanyat el bes del teu llavi. En l'espera d'eixa copa de rubís, jo encare visc.

Dins la nit en les trenes mon cor s'hi perdé, ¿qué será de mi a la fi d'aquest amor?

Una nit vaig parlar del teu cabell com del mesc de Tartaria; aquet cabell encara atravessa el meu cor ab ses sagetas.

Un día mon nom va apuntar al llavi de l'aymada; d'aquet nom en treu el savi joya de vida.

El sol porta l'imatge de ta cara a ma cambra y allunya las ombas de la terrassa; desde l'auga del temps, la que porta la copa vessa el ví en el teu llavi; ¡encar cremo per aquest amor!

¡Oh, tu que portas la copa dexam beure d'aquet ví color de foch, puig soch estranger entre'ls perfectes en amor!

¡Oh, vosaltres que dieu «rendeix ta vida porque puguis guanyar la pau del cervell» jo l'hi he entregat a n'ella y no estich en pau!

¡Hafis, canta la gloria del seu llavi vermell mentres l'aigua de vida brilla de ta ploma!

VII

Mon cor vessa de pena; ¿qui'm curará?

Mon cor en sa desolació està vora de la mort; ¿qui'm donarà un company?

¿Qui s'migra per un'hora de repós davant la trista cara del mon? ¡Tu, la que portas la copa, donam la copa perquè pugui somniar en un moment de pau!

Aixequemnos a fi d'entregar els nostres cors a las doncellas de Samarkanda; puig el vent ens porta fragancias del riu Oxus.

Jo vareig dir a un clarivident: «Mira el meu estat». Va respondrem: «Es veritat, nostre cas es trist, estrany el nostre estat; ¡el mon es una coval!»

En el camí d'amor, el sofriment es goig y delicia; ¡qu'el cor que vulgui curar feridas se vegi ferit!

En el carrer dels intoxicats no hi ha cap camí pels bons ni pels gentils; ¡hi ha paranyes pels caminants y penas pels descuydats!

En el mon de pols no hi ha cap cor noble. ¡Devem fer un altre mon, devem enmotllar un nou Adam!

¡Oh Hafis ¿qué son las llágrimas quan se pesan contra l'amor? en aquet diluvi los set mars contan com gotas de rosada de la nit!

VIII

¡Oh, tu que portas la copa! porta joya de joventut; porta copa y copa de vi vermell. Porta balsams per la malaltia d'amor; porta vi, qu'es balsam per joves y vells. No't queixis de la revolució del temps: que rodi aixís y no aixís: toca el llaut en pau.

La sabiesa es molt fatigosa; agafa pel coll el bot de vi.

Quan s'en vagi la rosa, digas: «vesten joyosa» y feu vi vermell com la rosa.

Si el sit de la tórtola s'atura, que hi fa? porta musica ab vi.

El sol n'es el vi, la copa es la lluna; posa el sol dintre la lluna.

Beure vi es bo y es dolent; beulo tan si es bo com si es dolent.

La cara de la aimada no's pot veure mes que en somni; doncs porta el líquit ple de somni.

Dona la copa a Hafis; porta el vi tan si es pecat com santetat.

¡Oh Hafis vi, donas, y cants no l'adopteu; abjúrals y serás perdonat!

¡Oh cor cuan llargament ressecas ma sanc! ¡Vosaltres també, oh ulls, dormiu y sacieu el desitj del meu cor!

¡Oh cor si no volas lluny, vens de la tristesa el regne de la nit; la brisa del matí, al fi te porta l'alenada de l'aymada!

L'ídol de la nit caigué baixant els genolls y me va oferir el vi com perlas. ¡He renonciat! ¡Oh Hafis, sigas avergonyit davant de la que porta la copa!

A la matinada d'ahir vareig veure una copa o dugas, y del llavi de la que porta la copa el vi va caure dins del meu cor.

¡Oh interpretador de somnis; donam bonas novas, perquè la redera nit el sol semblá ser mon company ab la joya del somni del matí!

A l'hora que Hafis canta aquets versos turbulents, l'aucell del seu cor, caigué dintre'l parany d'amor.

Cant de patria

*De la banda de Ponent
hi ha una terra llunya, llunya;
es la nostra Catalunya
bella, forta y renaixent.*

*En allá nostros germans,
redimits de la gran prova,
van cantant la cansó nova
que atravessa monts y plans.*

*Es un crit atronador
per la catalana terra
que mil ànimas enserra
en un llas de germanor.*

* * *

*¡Aquest crit es arribat
finsas á la nostra platja!
¡Catalans d'Alguer! ¡coratge!
¡no olvidém nostro passat!*

*En lo son gloriós camí
Catalunya sempre avansa,
y per tot hont passa llansa
la llevar que ha de florí.*

*Oh germans, no disperém,
Catalunya está fent vía;
¡presto arribará lo día
en que tots renaixerém!*

RAMÓN CLAVELLET

Il·lustració de J. Llongueras.

Alguer (Sardenya) 1903.

CAPVESPRE

Era l'hora misteriosa y tebia de capvespre: la lluhissor argentada del cel, barrat horitzontalment d'amples faixaš moradencas, es crehuada seguidament pel vol indecís y atòndrat de la rata penada que ha eixit a cassera: los termes se fonen perdentse en una sola massa blavosa ahont tot just s'oviran las tacas difumadas de claps de conreus y negrors de bosquina esboyrantse de poch en poch y destacant més retallada la silueta de la carena mentres suaument s'esbahiexen las rutilancias de la posta. Los oms que vorejan lo camí ral agegantán la negrosa espessor de son fullatje ahont botsinejan los pardals que s'afanyan a ajocarse; de tant en tant se sent l'esbatech d'alas ab que defensen son lloch los que hi han set primers. Feble boyrina reposa ajassada a lo llarch del rieral, que rondinejant s'escorra, lliscant pel sorray fangós, enllotant los códols y reflexant, ab brill melangiós, la llum esmortuida y freda ab las tremolosas gúspiretas dels primers estels pampelluchs. Sa fressa acompanya el armoniós concert que arreu comensa omplint l'espai ab la borinor de rítmicas vibracions de fregadís d'elictres..... de milions de vehuetas que van repetint seguidament la mateixa nota tremolosa, constant, sostinguda..... sobreixint la del grill ab son penetrant tritlleitj..... Al fons del rieral los chors de granotas, escampan sas veus guturals y graves, com lo ressó d'una queixa, barrejadas ab lo planyívol xiulet, curt, intermitent y aflautat del cotil lliscós..... Tot se confon en un sol remor vibrant y acompassat:..... es la non non de cada vesprada, es la cansó del repós que va bronzint, bronzint..... Es lo respir tranquil, assossegat de la naturalesa, lo panteitj de la terra en aquella hora de solitud y calma en que s'evapora la xardor d'una diada de Juliol.....

Aquel fresseig seguit, seguit, are s'abaixa, 's concentra, are s'escampa brollant de tots indrets..... ja sembla mancar, baixant lo tó 'ls d'una bandada, ja revenint més fort los d'un altre cantó. D'un plegat s'avenen tots y a la una, com si haguesin prés nou alé, van bronzint, bronzint seguidament ab tó més ferm, més clar, més penetrant.

En l'ampla faixa de grassa y estovada terra qu'escampa una bravada tebia y humida, ab flaires d'adop, s'hi remena una forma feixuga d'home d'esfumada silueta. Camina penosament; deturantse á cada petjada, com mitj baldat que arrossega una cama y va y ve d'un cap al altre, corbat sobre'ls terrossos, amparantse ab un bastó curt, qu'esfonsa en la gleba..... Fa pena'l mirarlo, sembla un condemnat a una tasca penosa..... Com si al plegar lo trevall del día s'hagués descuidat aquella ombra rerassegada..... Es lo sembrador de la tardanarí que vol arribar al últim rest. A cada passa s'atura un moment, esfonsa oblícuaument lo paló en la esponjosa terra, que dolsament se bada al redressarlo, per rebre la grana que s'esmuny entre sos dits del grapat que n'ha prés de la cistella que du estacada a la faixa; aixeca'l paló y s' clou la terra que, al avensar ell una passa, pitja ab son peu dret aglevantla,..... y altre cop planta s'eyna y altra llevor s'esfonsa..... y va y ve del marje a la reguera més feixuch a cada cop de paló, més vinclat a cada rest que acaba, soterrant una grana a cada passa, naixent una esperansa a cada grana..... y va

y ve de cap a cap d'aquells terrossos, que ha esmicolat tantas vegades ab l'arada o ab la fanga, com llansadora humana teixint la trama de la vida.

Ha fet l'últim rest: lo sembrador planta l'eyna a terra y's redressa, capolat, apretant-se ab las manassas obertas a tall d'urpas los llocs adolorits: aixeca un peu y's sacseja fortament de punta a taló ab aquell soroll de petament d'orellas de cá enfadat per las moscas, y s'espolsa la terra que se li ha ficat entre'ls dits bruns y nusos y las greixosas betas de la espardenya destapada: engrapa'l suat barretinot y se'l refrega, gratantse pel cap amarat de suhor que se li escorra pel front y clatell, s'hi pasa la ma terrosa, fa espategar los dits ab forsa per aixugarse la mullena y pausadament se'n va fins al cap de la vessane ahont sota'l cirerer l'espera la botella, casi esmunyida, honestament abrigada ab un parrach de menta..... s'asseu y escampa la mirada per aquella faixa negrosa, prenyada de baf tebiós, que s'ha estermentit de joya al rebre la sement que are estreny amorosa y ferrenya y la cova..... y s'infla en la fosca del misteri etern, fins al día en que'l dolor, ab sa punyida, esberlará la gleva, y obrintse pas la grilla, eixirá a la llum la nova vida.

Sa boca's contrau lleugerament ab un comensament de rialla, inondantse sa fesomia de joya estúpida, y allá en las foscurias de sa inteligencia s'ilumina un punt que poch a poch va engrandintse; y veu verdejar las tendras grillas dels pesols per demunt dels terrossos enmorenits y caldejats per la estiuada; los veu estirarse y desplegar ses tendres fullas y arraparse amorosament als aspres, enrotllantlos ab sas filamentos cargoladissas fins abrigarlos totalment, ab la exuberancia ufanosa de son plé..... los veu brandarse al buf frescal de la marinada gronxolant las infladas tabellas..... assahonantse amarats de sol..... Després, veu voltar bronzentas las batoyas per demunt de son cap y caurer feixugas acompasadament, ab remor de gemech, removent y penetrant la fullaraca que voleya esmicolada en polsím d'or, cruixint las tabellas ressecadas que s'esberlan y's desgranan vessant arreu la llegum inflada, tivanta, inondant l'era d'una estesa de lluhentors d'ivori y espurneig de porpra. Soptadament sa cara s'ennuvola..... s'esvaeix aquella prometensa d'esplet y un altre visió se li atravessa: la ponentada xafogosa ajassant las plantas trossejadas..... la calamarsada avergonyant tabellas..... la gelada primerenca brumant las matas..... Redeu..... Redeu..... ¡Y tanta suhada bestreta!

La impassibilitat torna á son rostre seriós d'indiferencia masella; d'home que's remena per viurer y estacat al terrós feyneja sense ambició.

.....Agafa la botella cargolantla fortament pel cul que apreta per aprofitar las escuriallas, l'aixeca ab las duas mans y tombant lo cap enrera comensa a regalimar un fil transparent d'un ví clar, petit, que petantli arrán de nas se li escorra cap a la boca, parantlo ab lo llabi inferior allargat en forma de petxina, y xarrupa xarricant sorollosament fins a deixarla escolada..... s'aixuga ab lo revés de la má y tot cargolant la xeremina ofega una alenada, calenta que li puja per la gargamella, clohent la boca y deixant esmunyir un baf pudent entre sos llabis apretats..... Arreplega eynas y cistella y pausadament, trepitjant ferm, saccejant tot lo cos y vinclant los jenolls a cada camada, emprén lo camí de sa casa.

Lo plé de lluna roja com una brasa a punt d'anar a la enclusa, emergeix son mitj punt de cúpula bisantina darrera la negra tacassa del tou de castanyers de l'altre banda de la riera, argentant la nuvolada de ponent y clapejant d'esmortuits blancalls y ombres

estiradas pradas y conreus..... y la borinor de bestiolas va bronzint..... bronzint..... més ferm..... més penetrant.

Part de fora de la llisa, en una casa del cap del poble, l'espera la maynada..... dos, tres..... una colla: tots caben en una faldada; no's distingeix lo sexe: carabruts y mocosos, descalsos, cap esburifullats, rinxos rossos amagant fronts blanchs encara. Se li arrapan a las camas, li estiragassan la cistella ahont forfollan atolondrats, arreballant a falconadas un grapat de cireras—las derrerías de la llevó d'enguany.—Una marreca que no munta tres pams de terra aguanta d'un brassat per sota aixellas al més xich, mal embolcallat ab una bayeta blava, descolorida, espellifada y penjanta, eixint d'entre sos plechs un pehuet rosat de molsuts ditets que s'estira y arronsa com grapeta de cadell que sent los primers deixondiments del instint.

Se desembrassa de las eynas, puja'l petit a bras y voltat de la colla que l'entrebanca comensa a pujar cap á la cuyna: encara no es al primer grahó quan al cap de la esca-la's presenta una dona, jove encara, rossa com la maynada, mal apotrassada, xerxona y descalsa. Sas faldillas un bon tros curtas pel devant y la pronunciada corba del ventre senyalan un esplet més segur que'l de la vessana. Tot refregant un rosegó de pá de segle pel plat de terra negre que aguanta ab cert equilibri ab sos dits untats, y com si li donguès barnís de munyeca, aprofitant las darreras rellentors de l'amanida de seba, díu:

—Ja ets fet?

—Sí, *gracia* a Deu.

Ella li pren lo petit dels brassos y entran a la cuyna voltats de la llevó de la sembrada eterna.

M. DURAN Y DURAN.

UNA AGONÍA

Quèia la tarda; per la finestra mitj oberta de la cuina entrava un raig de sol esgro-gueit que lentament anava esborrantse; i aprop la llar una velleta asseguda en una cadira de brassos, voltada de coxins, anava morintse més lentament encara.

No hi havia res a fer. Dotze anys que aquella eczistencia s'esllanguia a petites sotregades tan imperceptibles que havia arribat al estrem sense que ningú en fes cabal. La jove trastejava per la cuina fent sos quefers i una dona que havien cridat per ferli companyia, restava dreta, creuada de brassos, mirant fit a fit a la agonitzanta com si esperés veure d'un moment a l'altre, sortir d'aquell cos miserable i llastimós l'anima deslliurada.

A voltes abdós se deïen algunes paraules en veu baxa, s'acostaven a la pobra vella, la contemplaven una estoneta atentament i tornaven, la una a son lloch d'observació, l'altre als fogons ont hi xiuxejava una cassola.

La claror minvava... minvava... a fòra'l cel verdós il-luminava melangiosament el paisatge plè dels tons grocs y malaltissos de la tardor i d'assí i d'allá les fulles quèien am pausa voleiant indecises; l'aire pur y transparent portava, sens debilitarles, las remors llunyanes; crits de mainada que jugaven, fressa de carros que venien i que al passar refregaven les parets am les fexines de que anaven encimbellats, enfosquint sobtadament l'habitació, al creuar l'ample finestra; i sempre marejadora i continua, la xerre-

dissa immensa dels pardals que esvolategaven atapaint las verdisses del torrent.

—Tarda molt l'hereu—, feu la veïna com si tingués por de trobarse amb un cos mort entre aquella mitja fosca.

L'altra encengué'l llum tremolosa i guaitá desseguida al recó on la velleta finava. Aquesta seguia igual: son cap, coronat de cabells esbullats que s'escampaven de dintre'l estrenya caps com blanca escuma, li queia sobre'l pit, i allí's gronxava al compás de son blex feble que surtia xiulant i accel·lerat de la boca entre-oberta, amb el llavi de bax caigut. Sa cara tenia una expressió de toçsuderia i sos ulls dintre llurs morades conques, estaven ficsos, estranyament ficsos, mirant al sòl amb una atenció espantable. Una suor llefiscosa la cubria tota i un dèbil tremolor l'agitava.

Al cap de poc se sentí grinyolar una porta i apres, en l'entrada, un sotrac com si descarreguessin alguna cosa, i l'herèu s'endinzá en la cuyna am passos precavuts i relligiosos.

—Gracies a Deu!—i les dues dones llensaren un sospir.

—La mare?

—Sí, la mare... la mare...!—i la jove va signarla amb el cap, mirantlo a n-ell am compassió i respecte.

L'hereu avansá uns quants passos, fins al escó, i se assegué pesadament com si un cansanci terrible li blinqués les cames. Fitá l'esguart en la seva mare; no estava pas afligit, una estúpida resignació l'aclaparava. No hi havia res á fer, i en son interior repetia:—Se mor, s'está morint—; i buscava llàgrimes de desespero, volia recordar lo que havia sigut per ell aquella santa dona; empró feia tan temps que no era mes qu'un cos vegetatiu, que no podia pas trobar d'anyor els seus cuidados ni la seva estimació; seguia mirantla, mirantla, com si sentís la necessitat de gravar al menys, aquella fesomia demacrada i sense expressió, en son cor, per conservar-la com relliquia, com un recort sagrat, únic que li quedaria de sa mare.

Aixís estigué una bella estona; mentres tant silenciosament arribava una parenta; doná la bona nit moguent am prou feines els llabis contrets per una ganyota d'afflicció. No 'n sabia res: tornava del camp quan li donaren la mala nova; i quedá com els altres mirant a la malalta, inmóvil, am les mans que venien disposades a fer quelcom, creuades sense esperances de ser útil.

La nit havia interromput les remors de fòra; ara regnava un silenci pesat i esfereidor.

Tots creien veure en el recó més fosc de la ennegrida cuina, l'imatje de la mort erta, sèria, que esparava am paciència, mentres ses ales de rat-penat, grises i membranoses tremolant de desitj axecaven un ventitjol imperceptible que feia ondular la flama fumosa del llumet de ganxo, i espargia una farum de tomba.

El trevall lent, cansat, monóton de la llarga agonía, continuava. Els fils misteriosos que retenian l'ánima anaven rompentesse poc a poc, un per un, consumits per un foc desconegut e invisible.

El silenci es feia mes pregon, mes pregon a mida que s'apropava l'instant suprem.

De sobte unes petjades fermes i potentes, ressonaren i una veu sacrílega, descarada i fresca, cridá:

—Agneta, Agneta, ont es l' Agneta?—i una dona grassa, robusta i hermosa, avansá

sens mirament, amb un nin als brassos, ros, alegroi, d'ulls clars i expressió divina. Sens dupte no sabia lo qu'en aquella casa passava.

— La mare está finant, digué la jove d'en bax en bax.

La que arribava obri la boca en senyal de sorpresa; confosa i avergonyida, murmurá:

— Si soc bona per alguna cosa...—i quedá al mitj del llindar, plena d'una curiositat invencible.

Els altres feren un signe expressiu; no hi havia res a fer. Allí sols s'esborrava una ombra venerada; es fonia una figura trista i respectable, que desde feia temps decorava 'l reconet de la llar, inmóvil i muda, sens dar molesties esperant aquells instants am l'aire de paciència i resignació en que havia passat la vida, una vida de sacrifici plena d'angoxes i fadigues. Ni tan sols els hi dava fèina en l'agonia, no necessitava res; moria dolsament com havia viscut; encara en son rostre semblava vèureshi un gest d'inmovilitat i d'escusa per la insignificant molestia i la poca aflicció que causava. Ella s'entregava bonament; no lluitava am l'eterna igualadora de las coses.

Al entorn seu no hi havia ni dolor, ni crits de desespero, ni paraules de comiat; una pau sobirana envolcallava l'final de la existencia aquella, que acabava després de complerta sa missió am la tranquil·litat del que feta la tasca es dexa caure al sòl, relacsa 'ls seus membres i s'adorm.

L'infantó mirava d'un costat a l'altre sens dupte esperant algun afalec, i la mare 'l besava ofegant el soroll de ses besades; i acaronentlo, com si tingués por de que interrompés amb un xisclet estrident la solemnitat d'aquella escena, a cau d'orella anava dientli:

— Mira la pobra Maria, mírala—i li torsava'l cap perque es ficsés en ella i li aga fava'l bras que pujava i baxava suament, mentres li aconsellava:—Fesli adeu a la Maria, fesli adeu.—

Y la maneta molsuda i tendrissona del menut se movia sense trassa, la boqueta es preparava per somriure i 'ls ulls blaus, transparents i lluminosos miraven á la que eczallava l'últim alé de vida.

El cor, ple de dolcesa, de la velleta esbategava cada cop mes lent, cada cop mes cansat, com un pèndol sens ressort, abandonat á la forsa tiránica de la terra que'l xutgla immovilisantlo...

Y'l cor doná l'ultim sotrac i l'ultima bombolla d'aire exí dels pulmons paralisats, i la boca s'havia obert esgarrifosa, i un'ombra entelá la mirada, i la testa caigué sobre'l muscle aclaparada per la pesantor d'una sòn invencible.

Quelcom solemniat i grandios omplená'l reduit espai; tots quedaren cor-presos per la sublim senzillesa d'aquell acte qu'ells creian tan imponent i terrorífic.

Les piadoses dones clogueren els ulls a la morta, mentres l'hèreu s'agenollava mecánicament.

Un murmuri de resos feu conmourer'l glassat ambient mortuori, i la maneta del nen moguentse sense trassa anava signant:

— Adèu, adèu, Maria, adèu, adèu.—

PRUDENCI BERTRANA.

Grans de pols

En l'Album de la gentil MARIA PELLA

*Desde ta casa de Bagur veus
les nostres roques de Cap de Creus
y son mar fondo que guarda avar
tresors que'ls bussos saben trobar;
tu també'n tanques en lo teu cor
¡ditxós qui'n siqui corallador!*

FREDERICH RAHOLA

*Al bosch hi esclatan poncellas;
al bosch hi fan niu aucells:
ab sos flayres, ab sos cants,
¿saps que'm diuen gayament?
Me diuen que tu m'estimas
y no n'estimas cap més.
Cants y flayres son vritat:
son vritat, el cor no ment.
¡Estimemnos, vida meva,
estimemnos, amor meu,
mentres hi haji una poncella,
mentres hi haji un niu d'aucells!*

M.ª MERCÉ D'ARSAN

Repart

*Un home de principis y pessetas,
una verge que plora sens conhort,
una carta, un pomell de violetas
y un poeta que's mor.*

ARNAU MARTÍNEZ Y SERIÑÁ

MUSICA CATALANA

Balans musical del any 1902.—“Els Pirineus” d’en Pedrell.—”Sinfonía dramática” d’en Cassadó.—“La nit de Nadal” d’en Lamothe de Grignon.—Actualitats.—“Giovanna di Nápoli” del Mtro. Joan Manen... y Compania (S. en C).—Orfeó Catalá.—“El nov de la mare” d’en Nicolau o “Nunca segundas partes fueron buenas.”

L’any que fa poch hem acabat de veure passar haurá sigut seíns dupte un dels que millor compte hagi rendit en el balans de la música de nostra terra, o al menys en el dels aplaudiments concedits a nostres musichs. Comensat l’any ab l’audició d’una obra tant seriosament feta com «Els Pirineus» d’en Pedrell, ha tingut la sort de que’l seguís sa bona estrella en aquest punt, ja que en ell hem tingut l’ocasió de fruir obres de compositors catalans, de tan interés com la «Sinfonía dramática» d’en Cassadó y «La nit de Nadal» d’en Lamothe.

* * *

Si es cert com ha dit un distingit crítich catalá, ab molta rahó en nostre concepte, de tant abusar del color nostra literatura sembla una tintorería, una cosa igual pot que dirse de la música catalana o més dit de la que produexen autors de la terra, donchs no estaria gayre lluny de la veritat qui digués que estava encare en una época de rudimentaria incubació la verdadera música catalana. En aquest punt nostra música no te res que envejar a la dels russos, en quina paleta s’hi trovan ab gran preferencia’l mangre, l’ocre, l’blau de Prussia y l’vert tropical, si hem de jutjar pels *esperpentos* de la terra del Czar ab que sols de tant en tant ens obsequían els amos del *tinglado* de la música.

A l’ánima de nostres músichs els falta en general la contemplació purament subgettiva de les idees al través d’una llum desprovehida de tota taca cromática, el poder d’esteriorisació d’un sentiment espiritual e íntim dels afectes que mouen sa voluntat; per axó sa afició se’n ha anat cuasi exclusivament cap a una música genérica, la que trova més facilment l’elogi d’un auditori de mitjana cultura, pero que may retrata ab fidelitat el carácter del poble quins fills l’han produhida. Heus aquí perque creyém que nostres músichs no’s trovan avuy en condicions de donarnos ni la *Sinfonia* catalana, ni’l *Drama lírich* catalá. Pero mentres esperám temps millor pera la vida propia en nostra terra, (temps que vindrán sens dupte, quan autors y auditori hagin alcansat el grau de cultura necessari y suficient pera l’expandiment complert de l’ánima artística catalana) be’ns cal ficsar l’atenció en aquelles obres musicals sortides de mans d’un catalá que tendexen a

orientar la música de nostra terra, fentla sortir de son empirisme. Es per axó perque assenyalam con un acontexement el fet d'ésser posat en escena el poema «Els Pirineus» obra que prescindint que l'errada de concepte que poguessin cometre sos autors, marca una tendència per lo que a la part d'en Pedrell se refereix que pot donar alt eczemple als compositors de la terra. La música de «Els Pirineus» es avans que tot una obra seria, cosa que ja es molt dir tractantse com se tracta d'una obra d'art quan aquest está en son període embrionari y quan tan tacat se trova per tota mena d'influencies estranyes y en un medi ambient viciós. «Els Pirineus» no es un *drama líric nacional* com sembla que pretén esserho, mes te quelcóm de lo que aquest reclama, y aquí si que tractantse d'una volada tan gran empresa, hi ha que alabar sense reserves la ferma voluntat y la serietat de que sempre en ella dona proves nostre ilustradíssim compatrici, el mestre en Felip Pedrell.

Ab prou gust sus deturarián a parlar de les moltes bellesas d'aquesta obra, en quina construcció sols censurariám la pressa ab que, segons sembla, fou terminada la darrera jornada de la trilogía, si no'ns retingués la ploma la necessitat de no donar llargues proporcions a lo que vol esser senzilles notes y la indiscreció de parlar de coses atrassades.

* * *

Si'ls músichs de la terra no son capassos de fer una *Sinfonia* catalana, ne son, y molt, de fer un *Poema sinfónich* catalá. Díguiho sino l'hermosíssim poema ab chors «La nit de Nadal» que l'*Asociación musical de Cataluña* tingué l'encertada idea de fer ecsecutar ab l'aliciant de la direcció de son autor, el jove mestre en Lamothe de Grignon y ab la cooperació del meritíssim «Orfeó Catalá». Es en nostre concepta «La nit de Nadal» una obra que per sa tendència artística, pot considerarse poch tot lo que's digui en son elogi. Ella al nostre entendre marca una nova época en el desenrotllo de la música catalana, época que'ns diu que s'entra de veres pel camí del art serio, del art que pot ben anomenarse aytal, del art que pren sa essencia del cor mateix del terror, tot expandintse en amples onades de vigorosa llum pels dominis universals del art sense fronteres, y per dirho segons nostra manera d'entendre aquest, del art que ha rebut sa consolidació en la obra genial del incomparable Ricart Wagner.

Cuasi junt ab «La nit de Nadal» s'estrená una altra obra ben interessant d'un altre autor catalá. Ens referim a la «Sinfonia dramática» d'en Cassadó, ecsecutada a Barcelona el dia avans del estreno del poema d'en Lamothe, en la tan grandiosa com inacústica sala central de Belles Arts. Aytal coincidencia en llurs primeres audicions predisposá a no poch oyents d'una y altra a establir comparacions, que aquí no havían de resultar gens odioses pel sol fet de que abdúes obres tenen merits propis pera fer honor a la terra d'ahon sortiren sos autors y marcan en aquests últims una personalitat ben propia.

En Cassadó en sa «Sinfonia dramática» (estrenada a Nurnberg el mes de Mars de 1901 y a Barcelona el 25 de Octubre darrer) escullí un assumpte tan gran com la contraposició del Carnestoltes y la Quaresma simbolisant la lluyta entre l'esperit del bé y'l del mal. Res tindriám que dir respecte a la elecció d'assumpte com no fos fer notar la

gran predisposició que la majoria de nostres músichs tenen pera'ls assumptes grandiosos, abandonant molts cops l'eczemple d'aquells generals que comptan ses forces avans de presentar batalla. Axó no es dir que en Cassadó no sortís ayrós de sa empresa, donchs no podia menys de ferho qui posseheix els vastíssims conexements técnichs de que fa gala en sa Sinfonía. Lo que al nostre entendre es més de censurar en aquesta, es la falta de representació musical de la idea mare de la segona part, falta que no deu derivar d'altra cosa que de la manera un xich especial com cregué en Cassadó donar forma artística interna a son pensament. Segons se dedueix de la explicació que l'autor ens dona d'aquesta part, la mes perfecta de totes si's considera en abstracte, ella ve a representar baix el títul de «Quaresma» la tranquil·litat de la llar doméstica en sa més pura expressió, el goig íntim de la familia enfront de la bogeria humana que's llenca a la sensualitat y a tota mena de grolleres expansions. Pera nosaltres la idea inclosa en el títol d'aquesta part y compresa en el plan general del poema no hauria tingut sa forma interna en un ambient de pau y tranquil·litat suprema, sinó en una atmósfera de lluyta sorda y patética entre'l sensualisme y'l regonexement de la baxesa humana; la expressió esterna d'aquesta part de Sinfonía no's hauria traduït allavores en aquell seguit de cromátichs de la fusta, en aquelles dolces y armonioses modulacions orquestals que haurían pogut fer d'aquest fragment un preciós *adagio* pera una Sinfonía sense argument o al menys ab un argument diferent del que te o vol tenir la «Sinfonía dramática.»

Y are resumint la impresió que'ns feu aquesta obra dirém lo molt que desitjám que en Cassadó seguexi trevallant, donchs si are no'ns l'ha donada s'ha de creure seriament que ell te condicions pera dotar al repertori musical de nostra terra ab una verdadera *Sinfonía*.

* * *

«La nit de Nadal» d'en Lamothe pot considerarse al nostre entendre el poema sinfónich més perfecte que hagi surtit de mans d'un autor catalá. Conexíam a n'en Lamothe per un altre poema sinfónich en quin ni de bon tros s'hi entreveya la llevor artística que'l temps y l'estudi constant havían de fer geminar en el compositor. Més tart se doná a conixer en Lamothe ab un seguit de cansonetes pera cant y piano d'un sabor tant catalá y d'una ingenuitat tant extraordinaria al mateix temps que d'una factura tan correcta que no'ns feren dubtar de que la obra de aquest autor havia de tenir un lloch ben distingit en nostre desvetllement artístich. Un dia vejerem apareixer el jove músich sobre una tarima de director pera acompanyar al eminent Heerman un Concert de Bethoven pera violí y orquesta. Lo que allí feu en Lamothe ab la batuta, contribuïnt a obtenir aquella impresió d'art veritat que aquella nit fruïrem, ens feu pensar seriament en que al jove director d'aquella sessió memorabilíssima li estava reservat un lloch preminent entre nostres músichs. El primer fruyt d'aquell arbre quina llevor endevinarem, quina florescencia pressentirem el tením ja en forma d'un idili sinfónich pera orquesta, solos y chors, pensat a la catalana y desenrotllat seguint encertadament la teoria del *leit-motiv*, grandiosament preconisada en la práctica pel mestre de Bayreuth. Enteném nosaltres que es aquesta la primera obra catalana en que dita teoria ha sigut seguida ab no-

table fidelitat. Per axó y per esser catalana en sa essencia y en sa forma es que senyalám ab pedra blanca la *matiné* del día 26 d'Octubre de 1902 en que fou estrenada.

* * *

Y aném a ocuparnos breument de dues actualitats musicals. L'estreno d'una ópera y un concert del «Orfeó Catalá».

El temps de les óperes ja ha passat. Díguinho sino el fracás obtingut seguidament sobre les taules de nostres teatres en pochs anys: *Andrea Chenier* y *Fedora* d'en Gior-dano, *Iris* d'en Mascagni, *Lakmé* d'en Delibes, *Tosca* d'en Puccini y *Cristoforo Colombo* d'en Marchetti, fracás sobre quines causes tindríam molt que dir contestant a les ob-jeccions que segurament ens farián els operistas.

Aquèts fracassos no han sigut obstacle pera que un músich catalá associantse ab un altre de la terra del *Art* (ab majúscula y tot) hagi constituït la societat que si be gira sobre'l nom d'un soci esclussivament es degut a que'ls socis comanditaris no solen figu-rar en la rahó social. Axó si cal fer justícia a *Giovanna di Nápoli*; aquesta ópera no té més que un acte.

Heus aquí en poques paraules l'argument de la ópera. Dos senyors del temps en que'ls homes anavan vestits de coloraynes y duyan barret y capa per estar per casa s'enamoran d'una reyna de Nápoles que's deya Giovanna perque nasqué a Italia y que aquí li hauríam dit *Juanita*. Aquesta fulana *a la cuenta* es altament capritxosa y fa bona cara a tots dos galans; mes un día, mes ben dit una nit, la gent del palau dexa a les fosques la sala ahont conversan, dich cantan, la reyna y un dels seus enamorats; entra l'altre, la reyna al cap de poca estona's fa fonedissa; els dos galants s'enrabían y un d'ells (per forsa havia d'ésser el traidor el *barítono*) 's baralla ab l'altre y'l mata a traició. Algú fa crits de ¡lladres!, arriba gent; y al contemplar la desgracia que acaba de passar tothom s'esborrona; tothom menys el traidor que diu ab gran enfássis «*Yo sono il re*» mes un amich del mort li respón encarántseli, ab una veu de baix ayguardentosa «*Tu sei un assassino*»... y *cade la tela*. El públich aplaudeix y surten els artistes (*¡bueno!*) a saludar acompanyats d'un senyor Manén vestit de gran gala. Y are dissimulin una observació; hi ha qui fa corre que l'autor de *Giovanna di Nápoli* es el mateix simpátich y eminent violinista Joan Manén a qui alguns cops sos paysans hem aplaudit ab l'entussiasme que's mereix tot lo bo de nostra terra. Nosaltres no n'estám plenament convenuts y per axó creyém que hi ha que posarse en guardia per lo que pogués esser. També'ns cal fer constar que no responém de que lo de la societat en comandita que deyam sigui veritat donchs sols ho sabém per havernosho dit un senyor que no sabém si en axó hi es prou entés. Si ho creguessim avisariám al autor de *Giovanna di Nápoli* que no li convé anar ab males companyies, fos el Manén que diu molta gent, fos, com creyém nosaltres, el Manén autor de *La festa del barri* y de la sinfonía «*Euterpense*» sobre *motivos populares de Clavé*.

* * *

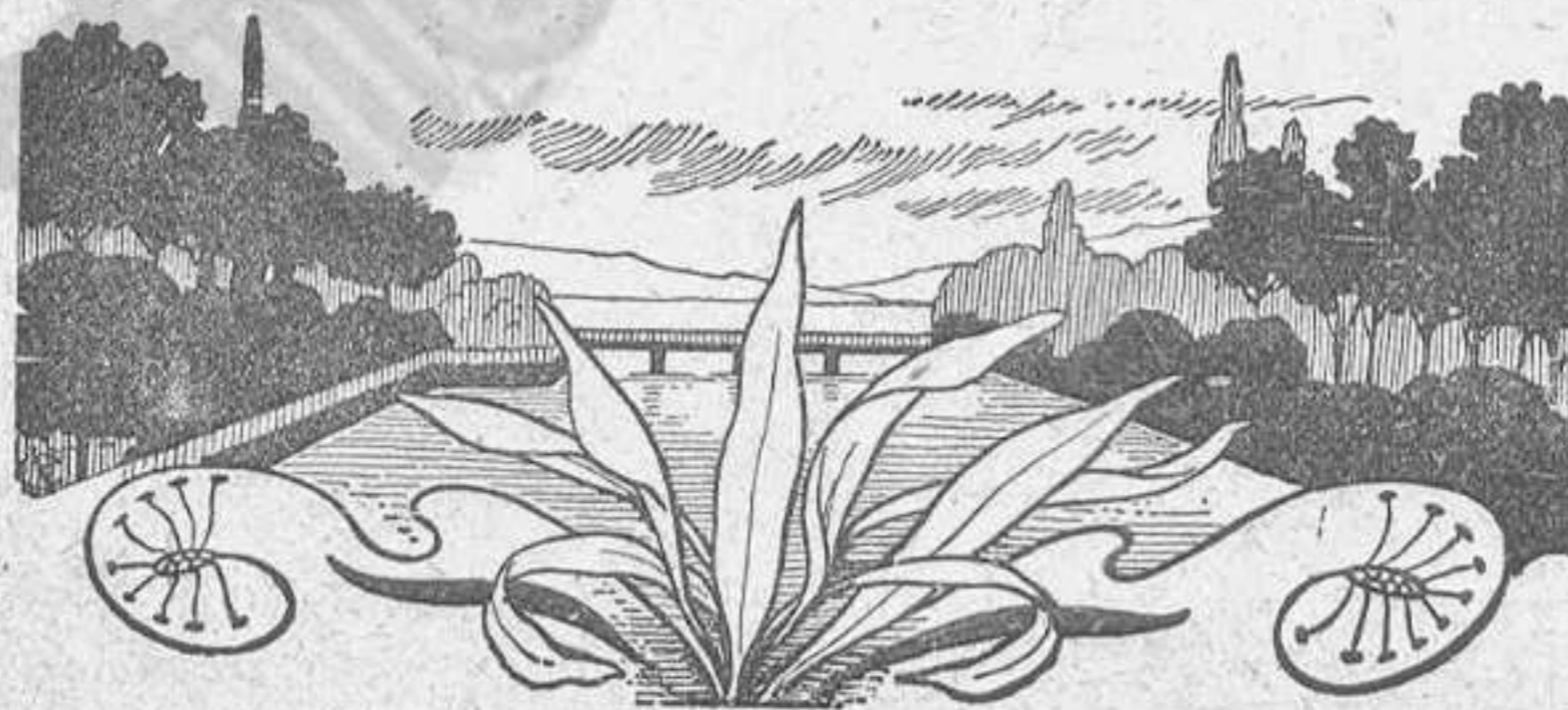
Dues paraules justes sobre'l concert del «Orfeó catalá».

La primera part fou espléndida, magnífica, de les que dexen bon gust a la boca...

de esperit vuyt dias de carrera; en ella se'ns doná una ecsecució del difícil motet de Bach *No't dexo, Jesús*, que consolidá la fama justament adquirida per l'Orfeó. La segona part mangonejada (permetéssens el mot) pels Clavé, Millet, Pujol, Borrás y Nicolau no fou tan groxuda, com are's diu. Axó no vol dir que no'ns agradés sentir la delicada *Foventvola* d'en Millet, la fresca *Primaveral* d'en Borrás de Palau, la justíssima armoni-sació de la cansó popular *El fill del Rey* d'en Pujol y també *El noy de la mare*, glosa popular en que no ha estat en nostre concepte gens afortunat el mestre Nicolau, qui tant y tant ens delectá una altra volta ab sa incomparable glosa del tema popular de *La Mare de Deu*. Esperonat per l'ecsit, se coneix que ha volgut explotar el genre, mes la criada... dich, la *mare*, se li ha tornat *respondona*, y a pesar dels aplaudiments que obtingué ab aquesta obra no'ns ha convensut en Nicolau al segón intent. En son *Noy de la mare* la técnica ofega per complert el sentiment y l'ampulositat de la forma ha substituít a la transparencia de la melodía y de la ensopegada armonissació de la primera glosa d'aquest apreciable autor. Essent d'en Nicolau no cal dir per altra part que la composició de referencia es un trevall de molt mérit. Es llástima que ab lo que hi trevallá no hagués ensopegat en Nicolau a traduir senzillament la música que's desprén de les inspiradí-simes esparses verdaguerines.

El concert terminá ab *La batalla de Marignan* d'en Jannequin, obra de gran carác-ter descriptiu, tant que, segons un amich nostre, se sent en aquesta composició el potejar dels caballs que prenen part en la lluyta; mes un altre amich nostre, aficionat a indigar-ho tot, lográ comprovar que les hipotétiques petjades no eran res més que'ls cops de peu gens hipotétichs ab que en Millet acostuma a acompanyar el moviment de sos brassos.

SIMÓN BRUNET.

Congrés Universitari Catalá

Organisat pel "Centre Escolar Catalanista" "Agrupació Escolar Catalanista" "Ramón Llull"
"Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana" v "Federació Escolar Catalana".

Convocatoria:

.....
En aquèts temps que tant se parla de llibertat, ab tot y ser la ensenyansa lo qui primer hauria de gaudirla, se trova junyida per complert en tots los seus graus al Ministeri del ram. Inmensos feixos de decrets se publican cada any, ab els quals se regula tot lo que afecta a Instrucció Pública; desde les més importants y trascendentals questions fins als detalls més infims, y subjectant a un mateix raser les Universitats de totes les regions sense parar compte ni a llur modo especial de ser, ni a llurs necessitats caracteristiques. Avuy tot deù venir de Madrid y axó fa que totes les iniciatives nexen ofegades. En la nostra Univesitat per molt poderosa que siga la bona voluntat dels Catedràtics, tot resta encarcerat y rutinari: en ella ja no s'hi crien pensadors com en les d'antes: les colles de jovent que sota ses voltes s'axoplugan no'ls porta altra aspiració que la de *posseir un títol académich*. Y després un colp acabada la carrera se trovan que no saben res, puig lo que en la práctica es per demés necessari han de estudiarho encare.

Pero si la opinió es unánim en reconeixer la necessitat que hi ha de separar la Universitat, del Centre, divergeix quan se tracta de ficar l'alcans d'aytal isolament, y aixis, mentres uns se contentan ab una moderada descentralisació, altres aspiran á una ben complerta autonomia. N'obstant tenint en compte que'ls ideals

del actual nacionalisme europeu fa alguns anys que aquí se concretaren en un criteri positiu, y que per tant tenim ben determinats els principis generals del particularisme catalá y que per més sòrt encare la unánim acceptació qu'han tingut els hi dona una mena d'infalibilitat; clarament se compendrà que sols prenent aquexos principis—que referits a Espanya en dièm de Regionalisme—com a punt d'esguart en la materia, podrèm anar després ben guiats quan tractém de determinar lo que haja de ser l'autonomia de aquesta Universitat que, no demostrada encare la necessitat de que sia Barcelonina, naltres comencém per dirla Catalana. Tot axó no vol dir qu'el resultat de lo que proposém haja de ser DOCTRINA del Catalanisme, ni molt menys, sinó OPINIÓ ESCOLAR sobre l'alcans de aquella separació a fi de que si may per may, els Ministres del Estat encare que ab aparatosos nòms d'autonomia ó descentralisació universitarias dictin certas disposicions endressadas com ja s'ha intentat, a ilusionar la consciencia del poble estudiós, sápigam sempre aquest a que atenirse y tinga una estel guiadora en el periode de gestació qu'estém atravessant.

Deslligades d'aquexes questions, per altra part se fan cada jorn més urgents certes reformes en nostre règim universitari; que si bé llur introducció ha sigut demanada ab insistencia en diverses ocasions y per diferents camins, no han rebut encare la sanció pública dels estu-

dians, que no pot prescindir-se de la seva autoritat, ni del seu vot quan se tracta de lo que a ells afecta en primer lloch.

Heus aquí el per què convocan avuy les entitats infrascrites el primer *Congrés Universitari Catalá* pera tots aquells qui's preocupan del nostre avens científich, ab subjecció a les adjuntes Bases, hi concorrin; pera que ab la cooperació de tots se realisi un acte que demostri a la Societat catalana que'ls que potser demá haurém de dirigir-la, volém véurela ab l'esplendor y grandesa del pobles civilisats y lliures: perque axis se complexi prompte aquella profecia, ab la que conclou l'història del nostre pensament y en la que resúm el illustrisim Doctor Torras y Bages l'anima entera de la seva monumental obra: «*Lo dia que la Universitat sia de de debó catalana, comensará la renaixensa de Catalunya.*»

Barcelona 15 de Desembre de 1902

Conclusions provisionals

de les ponencies

SECCIÓ I. Reformes que's deurian introduir en la organisació universitària, independentment de la qüestió autonomista.

TEMA 1.er «La llibertat d'ensenyansa». — Ponencia del Sr. D. Joseph Bertrán y Musitu.

TEMA 2.^{on} «Organisació de la Universitat Catalana». — Ponencia del senyor Dr. D. Domingo Martí y Juliá.

TEMA 3.er «Necessitat de dividir y especialisar les carreres evitant les ensenyances enciclopèdiques». — Ponencia del Sr. Dr. D. Manel Segalá y Estalella.

TEMA 4.^{rt} «Conveniència o inconveniència d'abolir els doctorats». — Ponencia del Sr. Dr. D. Narcís Fuster y Domingo.

TEMA 5.^t «Estensió de les ensenyances especulatives». — Ponencia del senyor D. Eugeni Ors y Rovira.

TEMA 6.^é «Creació de càtedres de Dret civil Catalá y de Historia y Litera-

tura catalanes.» — Ponencia del senyor D. Carles Francisco y Maymó.

TEMA 7.^é «Estensió universitària y popularis.» — Ponencia del senyor D. Cebriá de Montoliu.

SECCIÓ II. Autonomia Universitària.

Apartat A. Constitució autonómica de la Universitat catalana, derivada dels principis del regionalisme, que deuría aplicarse'l dia en que's planteji en sa integritat aquest sistema, tal com s'ha formulat á Catalunya. — TEMA 1.er «Relacions ab lo Poder central y ab les demés Universitats espanyoles.» — Ponencia del Senyor D. Marián Bordas y Flaquer.

TEMA 2.^{on} «Idioma.» — Ponencia del Senyor D. Joseph M. Masramón y Vilalta.

TEMA 3.er «Personal docent y Administratiu.» — Ponencia del Sr. D. Joan Banius y Moreu.

TEMA 4.^t «Poder qui deurá dictar les lleys orgániques y administratives de la ensenyansa pública y en qui deurá residir la suprema autoritat en aquest ram.» — Ponencia del Sr. D. Mateu Juliá y Vilardell.

TEMA 5.^t «Divisió territorial universitària: atribucions que deurian concedirse al Municipi y á la Comarca pera satisfacer llurs necessitats intel·lectuals.» — Ponencia del Sr. D. Joaquin Sans y Oliveras.

TEMA 6.^é «Servey militar dels estudiants.» — Ponencia del Sr. D. Juan Puig y Sureda.

TEMA 7.^é «La Instrucció Pública com á servey retribuit; aplicació del sobrant de la retribució.» — Ponencia del Senyor D. Joseph M. Vilaclara y Bladó.

TEMA 8.^é «Organisació gremial de l'Universitat pera intervenir en la formació de les Corts.» — Ponencia del Sr. D. Joseph Maluquer y Nicolau.

Apartat B.

TEMA ÚNICH: «Bases derivades de lo que s'acordi en el apartat anterior, sobre les quals podria acceptarse, vigent el actual sistema, una situació més ó menys autonómica de l'Universitat Catalana.» — Ponencia del Sr. D. Joan Vallés y Pujals.

ACTUALITATS

GRANS MERCÈS.—A tothom; als escriptors y dibuixants que'ns han honrat ab son concurs; a la premsa que tan amicalment nos ha acullit; al públich qu'ha agotat la tirada del primer número, ab tot y esser ben respectable; fins a n'aquell senyor qu'ha dit que hi faltavan «ninots» o be «sants»—fins a n'aquell altre senyor que s'ha enfadat per no haver rebut l'exemplar ab puntualitat estricta. Cal ferse càrrech de que ab el nombre extraordinari de suscripcions que'ns ha plogut en poch dias, no podía faltar algun malentés. En quant als «sants» encare que no tinguém pretensions d'arribar al art refinat de *La Ilustración Española y Americana*, tot s'arreglará. Puch anticipar a nostres llegidors l'agradable nova de que l'notable prosista catalá Claudi Planas y Font s'encarregará d'un dels volums qu'enguany repartirém.

SONETS.—Hem vist ab gust qu'un periódich que s'havía declarat enemich dels sonets (ab motiu del *Enfilall* d'en Tell) n'ha publicat una llarga tanda. Un poeta que fá sonets inspirats, p. e. Albert Samain, es, ademés d'un inspirat, un ciselador, un delicat orfevre. Del sonet, com de totas las formas depuradas, se n'malparla pels mandrosos o pels impotents; el sonet es poesia ab guants; estotx ab paraulas delicadas y fulgurantas; esquisitat, curta com totas las cosas esquisidas, però d'estela interminable en las onadas mes puras de l'ánima. Ens semblan supe-

rriors a tots els demás els sonets en alexandrins quina armonía *trainante* embriaga insensiblement.—Y a propòsit de sonets, ¿no riurém de aquets ignorants que creuen que la poesia modernista (1) es un llibertament de las antigas trabas, essent aixís qu'implica perfeccionament de ritme, major frecuencia de cesuras? —lo que déyam; treball de ciselladura, d'orfebreria.

N. B.—No somriguis, ombra sagrada d'Argensola; tu posavas en cossos de catorze versos ánimas d'octavas reals y de *redondillas*.

EVOLUCIÓ DE L'AGRUPACIÓ SOCIAL.—Aqueix fou el tema escullit per En Raymond d'Abadal, president del Atheneu Barcelonés, per desenrotllarlo en el discurs de la sessió inaugural. El treball de nostre estimat colaborador y amich fou notable; llástima que son autor se cansá y alguns paragrafs pasaren desapercebuts.—Are bé; per qué fumavan aquells senyors dels sofás? Que no ho saben qu'aixó no s'fá? Tan mateix al Atheneu s'hi veuen cosas magnas; desd'aquells senyors qu'els dijous y diumenjes duhen els nens a mirar sants, y aquells erudits que per entregarse a la mes alta abstracció se deixan al istiu coll, punys y corbata demunt la taula, fins a aquells que's tallan las unglas ab estisoretas de butxaca devant d'altres socis morigerats, y a aquells controversistas eterns de las taulas de café quinas

(1) Modernista, nom que s'aplica en moltes botigas al género dolent per veure si passa.

veus vigorosas arriban a la pacífica Biblioteca. En resum, que l'Atheneu, amich Abadal, es una *agrupació social que no evoluciona*.

EL PITJOR BATLLE.—De Senyors Batlles n'havíam tingut de las pitjors especies imaginarias, pero cap tan dolent com el d'are. Figúrinse qu'es un bon Alcalde! Un bon Alcalde! Aixó no pot passar. Fixémnos no mes en lo dels tramvías. Als tramvías no s'hi fuma. La gent no s'hi acumula. Naturalment, tothom s'en queixa. Sembla qu'ens falta alguna cosa. Tothom va trist dintre els tramvías, y el senyor de las ulleras ja no parla á la dona del cistell. Un bon Alcalde es una cosa insoportable, una immoralitat atentatoria al be social. Consti el profón enuig dels bons barcelonins, qu'ab aquet senyor Batlle se trovan horriblement *depaysés*.

TEATRE INTIM.—Vetaquí qu'havíam escrit lo següent: «Eskil, Hauptmann, Molière, Goethe! Quiets a caseta. Mentrestant, regna Pitarra a Romea, (fins hi té un busto enllustrat), Echegaray (M.), a Novetats, Sardou o Cavestany al Principal. Pobre Adrià! Qui es vosté devant de don Fernando Díaz de Mendoza, qu'es un senyor qu'al acabar de fer *Tierra Baja*, no mes ab rentarse un xich la cara, pot

presentarse ab barretina posada y tot devant del Rey? Un home qu'havía sigut bandoler a Sierra Morena, contrabandista a Gibraltar, *májó* a Madrid, marqués a tot arreu segóns digueren els periódichs de París quan hi aná D. Fernando! No faltava més! D. Fernando y En Mesejo farán la lley a *ese provinciano!* ¡Teatre intim! No senyor, de cap manera. S'ha de fer *Teatro por horas*.» Are sembla que Eskil, Hauptmann, Molière, Goethe, s'en van al Novetats, de dos en dos y ab somriure de triomf.

DIBUIXANTS QU'ESCRIUEN.—Es un fenomen que s'ha produhit ab alguna frecuencia a Catalunya.

Molts son els dibuixants, que, ja simples dibuixants, ja pintors, escultors, etc., han desitjat fer ratllas ab la paraula. No cal citar noms per exemple. Ab ben pochos días de diferencia hem rebut nosaltres dos treballs de dos dibuixants; en Bertrana y en Manel Durán y Durán, realistas tots dos; l'un tracta de la vida y l'altre parla de cosas de la mort. Els publicuém l'un darrera l'altre, encantats d'aquesta coincidencia, y doném la coral benvinguda a n'en Durán y Durán, de que tením l'honor de donar a conixer el primer trevall destinat a la publicació.

PREMPSA

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA.—Publica un article d'en Melcior Cases sobre la *Ortografia de la l palatal i de la l doble*, que diu aixís:

«La palatinisació de la *l* i de la *n* s'ha de representar en català de la mateixa manera ja que prové de la mateixa causa, ço es, del encontre emb la semi-vocal *i*

ciconia *cigonya*
mirabilia *meravelya*

Els antics escrigueren aquets sons de varies maneres, que'l pare Nonell analisa en el seu anàlisi fonològic-ortogràfic de la llengua catalana.

La *n* palatal va ser escrita *yn*, *seyn*, *guayn*, *peynorar*; després *ny*: *seny*, *guany*, *penyorar*, i en el segle XVI es va introduir la *ñ* castel·lyana que va durar fins al començ del nostre renaixament literari. En el diccionari manual castel·lyà-català (Reus. Imprempta de Pau Riera 1836), i en el diccionari maylorquí (Palma. Imprempta Villalonga, 1859) està escrit constantment *ñ*. Afortunadament ben prompte's va restablir la bona ortografia, (qu'en absolut no avia sigut mai abandonada) i avui totom escriu *ny* qu'es la forma propria perque està d'acord emb la fonètica i emb l'etimologia. Hi ha una excepció important: l'aixerit autor de *Oun pognat de catalanadas*, el perpinyanés Albert Saisset qui usa una ortografia enterament afrancesada escriu *gn*.

El so de la *l* palatal també va ser representat de varies maneres, entre elyes

yl a semblança de *yn*, i el P. Nonell en posa una pila d'exemples trets del milyors autors del bon temps de la llengua: *uyls*, *eyls*, *Maylorques*, etc. Pero per comptes de sofrir la transformació qu'ha sofert el seu homògèni, aquest so ha passat desde l'ortografia *yl* directament á la *ll* castel·lyana, forma en aquest cas del tot inadmissible en català, ja que hi representa ben llyegitimament un altre so que'ls castel·lyans no posseeixen.

Tal es el so de la *l* doble que hi ha en la nostra llengua com en la francesa, en la italiana, en la portuguesa i en la rumana: *expellir*, *fallera*, *collegi*. En català tenen aquest so mes de sis centes paraules: no es pas una quantitat despreciable. Veritat és que pera establir la diferenciació indispensable emb la *l* palatal, escrita *ll* generalment, se separen les dugues *l* per medi d'un guionet, dividint aixís en dugues una paraula simple, mal sistema, no usat mai pels antics. Altres substitueixen la primera *l* per una *t* i escriuen *fatlera*; també s'ha de rebujar qui representa imperfectament el so. Per fi n'hi ha d'altres que, repugnantlos dividir aixís una paraula simple emb el guionet qual ofici es unir els components d'una paraula composta, i no trobant mes signe qui expressi justament y sense confusió la *l* doble, qu'elys fan servir de *l* palatal, usen el sistema radical de suprimir el so doble de la *l* i escriuen *ilustre*, *colegi*, etc.; aquesta tendència empobridora, cal combatre-la enèrgicament.

La manera natural d'escriure les paraules en que sona *l* doble es escriure-les sense guionet ni rés com se fa en les altres llengües que tenen aquest so, y com fan constantment els nostres escriptors antics, i desterrar resoltament la *ll* castellana com a representant la *l* palatal, substituint-la per *ly*.

El grup *ly* representa perfectament la fonètica catalana. Y sino prenguem qualsevol paraula en que hi sigue: *palya* per exemple: dividim-la en sillabes de manera que'ls dos components quedin separats, *pal-ya*; pronunciem-la donant á cada component son valor propi, femho rapidament, i del xoc dels dos sons en resulta net y clar el so que donem en catalá a la *l* palatal. En molts punts hi ha una multitud de casos en que dels dos components en suprimeixen un, la *l*, i diuen *paya*, *escabeyat*, etc.

El grup *ly* está també mes conforme emb l'etimologia que no pas la *ll* castellana ja que no fa mes que substituir la *i* llatina per la *y* grega: *mulier*, *mulyer*, no podent-se conservar aquelya pera evitar confusió ja que com hem dit abans, hi ha molts casos en que la *l* i la *i* conserven el seu valor propi com en *familia*.

REVISTA JURÍDICA DE CATALUÑA. — *Diciembre. Convalidación y disolución del matrimonio por dispensa Pontificia.* — La quarta y darrera conferencia que ab aquest titol va donar D. Joan Martí y Miralles en l'Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona, tracta de las «causas matrimoniales de nulitat y divorci (1).

(1) Aqueix tema resulta d'actualitat gracias a un rescent escándol ocorregut en una cort europea.

El matrimoni pot disoldres en tres casos unichs: 1er quan ha sigut consumat entre infidels per medi del benefici o privilegi paulí; 2^{on} quan se tracta d'un matrimoni rato no consumat entre fidels sempre qu'un dels maridats ó els dos professin en religió; y 3er quan ab tot y haverse consumat el matrimoni entre fidels s'obté la dissolució del vincle mitjansant la dispensa pontificia. La conferencia que publica la *Revista Jurídica de Cataluña* s'ocupa tan sols del darrer dels esmentats cassos.

Revocat per Jesucrist el repudi tan generalisat entre el poble hebreu, el matrimoni cristiá se feu indissoluble essenthi aplicables aquellas paraulas del Génesis: *et erunt uno in carne una*, sentència que sancioná la Nova Lley ab aquellas altres del Salvador *quod Deus conjunxit homo non separet*. Mes aquesta indissolubitat tan sols pot referirse al matrimoni consumat, ja que unicament per virtut de la cópula carnal ve a completarse l'unió dimanant del contracte-sacrament.

La circumstancia de la inconsumació del matrimoni que singularisa els cassos en els quals pot concedirse la dispensa, es a la vegada el requisit essencialíssim que s'exigeix per la concessió d'aytal dispensa, debent ademés aduirse l'existencia d'un altre causa que justifiqui la dissolució. En quan a la determinació d'aquestas darreras causas no's procedeix pas de una manera absoluta; n'hi ha prou ab que siga una causa grave a judici del Sant Pare tan sols per via de exemple citan els autors: l'incompatibilitat de casarse sense

esperansa de avenencia, temor de grave escándol ó de discordias entre parents, sospita probable d'impotencia ab perill d' incontinencia, proba quasi-plena de falta de consentiment o de l'existencia d'algun altre impediment, perill de perversió, per exemple si s'hagués contret matrimoni ab un heretje, si algun dels cónyuges contragués altre matrimoni qu' encare que nulo no s'en pogués lliurar, per exemple matrimoni civil, y finalment per mútua avenencia debent advertirse que no sol admetres aquesta causa si no va unida a n'alguna altra.

Els efectes tant canónichs com civils de la dispensa disolutoria consisteixen en trencar el vincle matrimonial, en termes qu'una vegada concedida, quedan las cosas com si no s'hagués celebrat aytal matrimoni, ja que no haventse consumat y no existint per lo tant descendencia, els drets y devers que mitjantsant la dissolució quedan anulats afectan tan sols als esposos.

El senyor Martí y Miralles dedicá una bona part de sa darrera conferencia al estudi dels procediments que dehuen seguirse per obtenir la dispensa disolutoria del matrimoni fixantse molt especialment en la prova per la cual deu acreditarse l'existencia de la causa o causas alegadas, parlant del examen dels esposos, dels testimonis dits de séptima ma, reconeixement de la muller y del marit, donant fi a tan interesant treball ab algunas citas de casos práctichs.

RENAIXENSA.—Ha publicat unas observacions de l'Ángel Aguiló al article

den Menéndez Pidal que no podém extractar per falta d'espai.

VEU DE CATALUNYA.—*Abans del Congrés Escolar*: Baix aquest títol, publica aquest diari un ben pensat article de D. J. Bardina, en el que s'ocupa del Congrés Escolar, que, á iniciativa de la Agrupació «Ramon Llull», Centre Escolar Catalanista, Agrupació Protectora de la Ensenyansa Catalana, y Federació Escolar, deu tenir lloch en aquesta ciutat, els días 1 y 2 de Febrer del corrent any.

Fa tan atinadas observacions, que no podém menos de reproduhirne algunas, ja que's tracta d'un acte tan trascendental é important per tots, especialment pera'ls estudiants catalans.

Entre altres cosas diu aixís:

«*L'esperit del Congrés no podran menos d'alabarlo tots els bons catalans y tots els qui's preocupin quelcom del progrés científich y de la educació popular. Voler fer una Universitat prácticament ilustrada y racionalment educativa; voler desterrar la rutina y els idealismes infeconds; voler extendre el radi d'acció del temple de las ciencia, fentlo també, y principalment, Escola d'educació; voler informar aquestas reformas ab un esperit autonomista en sa essencia y democrátich en sa forma; en una paraula: voler vestir la gloriosa Universitat dels temps mitjans ab roba que no desdigni dels temps y necessitats modernes, es cosa que tots hem de voler per motius patriótics, científichs, y socials. El futur Congrés vé a continuar l'obra no en vá comensada pels doctors Fargas y Robert.*»

En quant al *cos* d'aquet Congrés, es a dir, en quant els *punts concrets* en que deurá exteriorisar aquell esperit, els divideix la *convocatoria* en a) reformes distintas de l'Autonomia universitaria, es a dir, totes las qüestions científicas, b) reformes pertocants a l'Autonomia y c) midas transitorias pera mentres no sia un fet l'Autonomia completa. Ab els 23 temas que las tres seccions enclouen, s'apurán del tot quants assumptos tenen relació ab la qüestió universitaria; en ells se tracta de tot lo tractable. Y aquesta munió de punts a discutir, poden fer fracassar las tasques del Congrés o deixarlas infecondas, si els qui deuen dirigir las no meditan bé la manera de tractar los.

Poden resoldres els temas en dos sentits: *en general*, es a dir, concretant solament lo més essencialment de cada un, ab fórmulas precisas en sos esperit y essencia, però vagas en sos detalls; y *més en concret*, especificant en cada tema tots els extrems accidentals y mes ó menos discutibles que enclouen. Nosaltres creyém que en aquest Congrés s'han de tractar els temas de la primera manera *en general*, desenrotllant l'esperit de la *Base de Manresa* referent a instrucció, però deixant apart tot detall concret.

Las ventatjas d'aixó serían moltas. Donarían als futurs Congressos Escolars una base segura y indiscutible de ahont deduir tots els detalls; posarían en mans del jovent estudiós un programa curt y patriótic y, no haventhi detalls, indiscutible, que seria pera ells lo que las *Bases de Manresa* han sigut pels catalans, ban-

dera més que programa; evitarían tota discussió entorpidora en aquesta primera Assamblea, que de fet no deu ser la primera, sinó'l prólech de las que vindrán. En una paraula: fentho aixís, aquest Congrés determinarà l'*ánima* dels futurs Congressos.

Si, en cambi, es vol concretar tot, si es vol detallar, las *esmenas* hi plourán á dotzenas, moltas d'ellas ben racionals referintse a detalls; las discussions serán interminables, creantse potser, parcialitats; no deixarán una bandera *indiscutible* als futurs Congressos; no tindrán aquets futurs Congressos objecte racional, ja que'l d'avuy tracta de tot lo tractable, apurant totes las materias; finalment, será anti-práctic y essencialment contrari al esperit modern *d'especificació, de particularisme* que devém defensar tots els autonomistas: si per discutir *una sola base* de las del Congrés y detallarla bé's necessita tot un Congrés y se resoldria ab prou feinas, ¿com hem de poder abarcarho tot y ferho bé y en un Congrés poch menos que improvisat?

Creyém no descuidarán las *ponencias* aquestas vulgars observacions, pera millor éxit del Congrés y bé de la Patria. Presentin un programa curt, essencial, indiscutible, que cápiga en una página y serveixi de centre d'unió a tots els escolars y de punt de marxa pera las futuras Assambleas. Y aquestas ja s'encarregarán de datallar *una base* cada any, y encara ab dotze mesos de preparació y aixís y tot, no'ls hi faltarán feina y mals de caps, si volen ferho bé.»

VIDA.—N. 24.—Convoca als escriptors catalans a un Concurs de prosa y vers. Presideix el Jurat en R. Casellas.—El mallorquí Alsina y Melis diserta sobre la importancia del diccionari de Mr. Alcover.

«Les relacions que sos treballs originen entre Catalunya, Valencia, les Balears y'l Roselló, assegurarán y entrunyellerán los vincles que naturalment les uneixen, fomentarán l'amor recíproch de llurs respectius pobladors, los infiltrarán la idea may prou compresa de que no hi ha regions filles sinó que totes son germanes, ben germanes, per mellor dir, membres d'un cos únich, parts integrants d'un sol tot orgánich y que, com les dels essers animats, abandonades á sí meteixes no tardaren en podrirse; los convencerán de que, si volen tornar al temps de l'avior y no rodar y esmicolarse al fons del abisme, han de lluitar fortament units com á lo que son, com á membres d'una gran familia, com á ciutadans d'una mateixa patria; y estos efectes son de tanta transcendencia al menys com los purament científichs y literaris.

Avuy díe ho tenim bastant oblidat á n'açó per desgracia; avuy die'ls habitants dels diversos territoris ahont se parla catalá'ls tenim afluixats á n'aquestos llaços, estam un bon xich distanciats y'ns miram sinó just forasters, ab indiferencia, no ab l'afecte propi dels compatricis.

Cal dirho ben fort perque es penyora de la nostra resurrecció. Tant los qui respiren l'ayre balsámich de la vora del Turia ó la pols y fumera de les fábriques del

peu de Montserrat com los qui viuen més enllá dels Pirineus ó be'ns passejam sota lo cel puríssim de la *illa daurada*, tots som del meteix casal; tots som uns; tots som cataláns.

Cosa es aquesta més clara que la llum del sol. Igual llenguaje mamam ab la llet y sabut se te que'l llenguatge es lo carácter més distintiu de la patria, «es emanació y producte de la ánima del poble, gresol de son pensament, sagell de sa personalitat». (1) Tots parlam clar, poch y sustanciós, articulam les vocals ben netes y no fem cançqueta sinó que terminam los mots en sech y ab idéntica entonació que al principi. Si algunes diferencies se troban, son ruhís y no peculiars d'una sola regió ja que están més ó menys escampades per les altres: aixís una de les notes més carecterístiques dels que viuen en l'antich comtat, lo predomini de la *e* oberta, l'encontram á Binissalem; la *e* no's pronuncia fosca, ab tot y esser accentuada á Mallorca sola, també á qualque punt del Rosselló; no es just á Valencia que's fa la *e*, sempre que no es tónica, com en castellá, per Lleyda també la hi fan; hi ha viles, com la meva (Capdepera) y Soller, en que, al igual de Catalunya, la *o* átona sona com á *u*. L'article *es, sa, so*, l'usan també per la costa part damunt de Barcelona, per Sant Feliu de Guixols; moltes altres paraules, altres formes y los cucions que's creyen propies de Mallorca o d'algun altre indret s'ha vist que son usades per molts més.

(1) M. S. Oliver.

¿Y convenient de tal manera en l'efecte no convindrem en la causa? Natural que sí; los nostres caràcters son iguals, iguals nostres costums y nostra manera d'esser; tots som positivistes, práctichs; no fanta-

siejam ni perdem lo temps en cabories; som franchs, bruscos y nobles, sensibles al Art y á la bellesa, gelosos sobre tot en alt grau de nostra llibertat, de nostra creencia, de nostres glories y tradicions,»

LLIBRES

VOLADURIAS.—*Poesietas (Amor, Varias, Impresions) per Francesch Armengol y Durán.*—Sabadell, Janer de 1903.

Poetas a Sabadell? Si hi ha tantas fábricas!—No obstant l'Armengol te una espurneta del *divinum quid* dintre son cap somiador de divuyt anys. Qui escriu poesías com *Serías ma muller... Des que te estimo a tu... Sota fullatje, Anyorament y Visió*, es un poeta.

Poeta jove, inexpert, deficient de forma tal vegada, massa influit p. e. per en Matheu—peró que quan tingui vintivuyt anys en lloch de divuyt, podrá posarse al devant de senyors tiessos, Mestres en gay saber, si trevalla, si estudia, si *no's creu definitiu*.—Li darém un consell; no per pedantería, sino per amistat. En el mon hi ha prosa y poesía. Pero la *poesieta* no

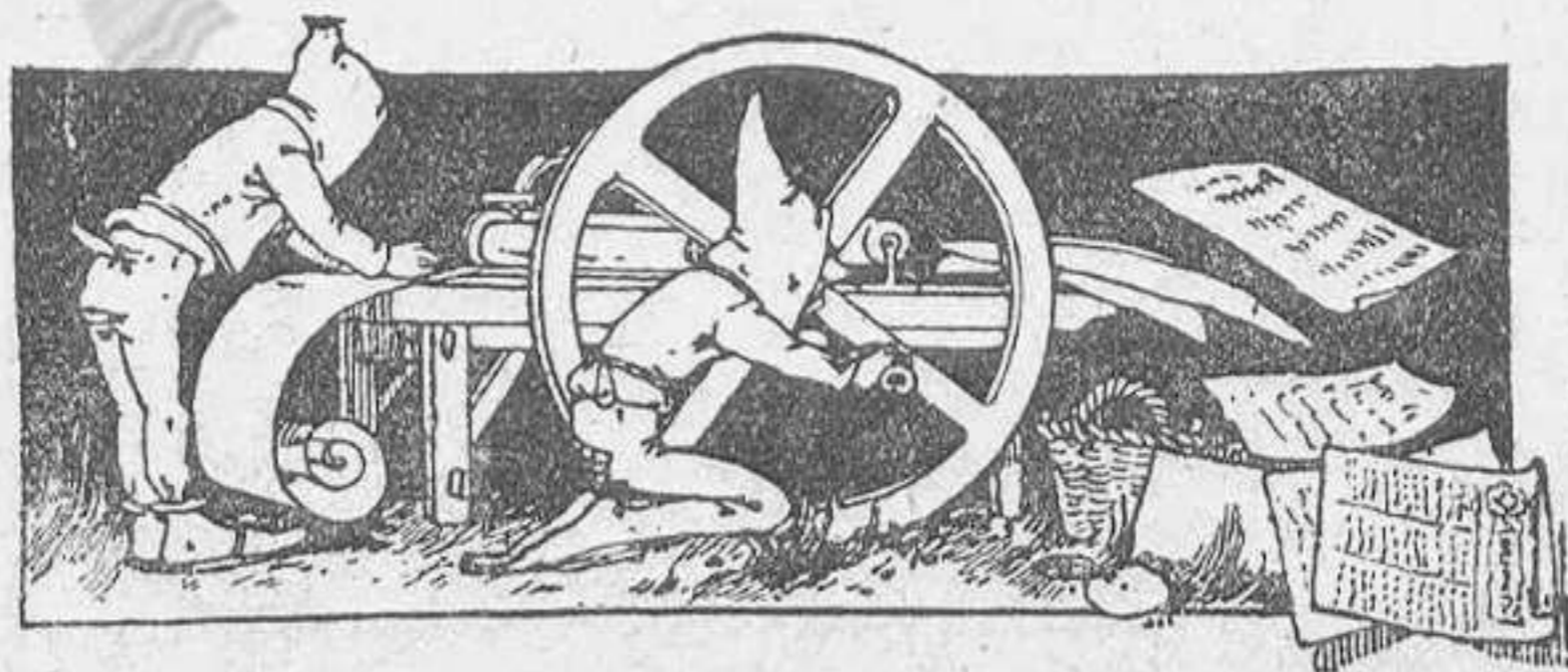
existeix; en tal cas será una poesia colegiala, cursi y filla d'oficinistas.

NOTES I CLAMS, per B. Sagrera.—*Prólech de C. Mas.*—Barcelona, 1903.—Surt aqueix llibre apadrinat per En Mas, quin prólech, resulta un xich passat de moda.

De volguer admetre, sense sentirlas, las opinions del prologuista, se'n ressenten las poesías d'En Sagrera qui tan aviat sembla panteista, com escéptich, com epicuriá, com fervorós creyent... Pel conjunt del llibre resulta *un bon xicot*.

La poesía que mes bona impresió 'ns ha causat es «El plany de l'orenol».

En Sagrera té condicions pera ser un poeta. Li faltan no més duas cosas qu'ab los anys y una mica de bona voluntat li esdevindrán: perfecció de forma y solidesa de criteri.—*J. B.*

Imprempta y litografia de Joseph Cunill.—Universitat, 25, (devant del Seminari).—Barcelona